

Selvitys e-kirjasta, markkinoista ja teknisestä toteutuksesta

CASE: Oppilaitoksen julkaisusarjan ulkoasumuutos

LAHDEN
AMMATTIKORKEAKOULU
Muotoilun ja media-alan YAMK
Opinnäytetyö ylempi AMK
Syksy 2016
Jani Osolanus

Lahden ammattikorkeakoulu
Muotoilun ja media-alan YAMK
OSOLANUS, JANI

Selvitys e-kirjasta, markkinoista ja
teknisestä toteutuksesta
CASE: Oppilaitoksen julkaisusarjan
ulkoasunmuutos

64 sivua, 12 liitesivua
Syksy 2016
TIIVISTELMÄ

Tässä työssä selvitetään mikä on e-kirja. Lisäksi tarkastellaan Suomen julkaisumarkkinoita ja mikä on sähkökirjan tilanne verrattuna painettuun kirjaan. Kirjamarkkinoiden ja erityisesti sähkökirjamarkkinoiden kehitystä ja nykytilannetta tutkimalla pyritään luomaan käsitys, miten sähkökirjojen myynti tulee kehittymään lähitulevaisuudessa.

Aiheeseen liittyvään kirjallisuuteen tutustumisen lisäksi tutkimusmenetelmänä käytetään haastatteluja. Haastateltaviksi on valittu kustannusalaan ja e-kirjoja tuntevia henkilöitä.

Käytännöllisenä kehittämistyönä toteutetaan ulkoasunmuutos oppilaitoksen julkaisusarjalle. Muutoksessa pyritään ulkoasusta tekemään sellainen, että siitä pystyy luomaan helposti painettavan ja sähköisen kirjan. Kehittämishankkeella halutaan myös kehittää yhteistyöyrityksen valmiutta palvella asiakkaita e-kirjoihin liittyvissä projekteissa.

Asiasanat: ePub, e-kirja, sähkökirja, sähköinen julkaisu, julkaisumarkkinat, visuaalinen suunnittelu, graafinen suunnittelu

Lahti University of Applied Sciences
Master's Degree Programme in Design and Media
OSOLANUS, JANI

A study about e-book, its market
and technical implementation
CASE: New layout for
publication series

64 pages, 12 pages of appendices
Autumn 2016
ABSTRACT

The purpose of this thesis is to study what is an e-book. The other interest is the Finnish publishing market and what is the situation of e-book compared to the printed book. The current situation of the book market and, in particular e-book market is studied for the purpose to create a perception of how the e-book sales will develop in the near future.

Research method is to explore the literature of the field. Another research method is doing interviews. People who were chosen to be interviewed were people who possess knowledge about e-books and publishing.

The practical development work is executed as a new layout for the publication series of an educational institution. The goal is to make the layout so that it is easy to create both printable and electronic book. The development project aims to develop the collaboration company's ability to serve customers who need help related to e-books projects.

Keywords: ePub, e-book, e-publishing, publishing markets, visual design, graphic design

Sisälllys

1	Johdanto	1
2	Opinnäytetyön tarkoitus, tavoitteet ja taustaa	2
2.1	<i>Yhteistyökumppanina Oy Graaf Ab</i>	<i>3</i>
2.2	<i>Tutkimuksen taustaa.....</i>	<i>4</i>
3	Kehittämisen prosessin menetelmät ja lähestymistapa.....	6
3.1	<i>Kirjamarkkinat</i>	<i>6</i>
3.2	<i>Haastattelut.....</i>	<i>6</i>
3.3	<i>Case-esimerkki.....</i>	<i>6</i>
4	Haastattelut.....	7
4.1	<i>Opinnäytetyötä varten haastatellut henkilöt.....</i>	<i>8</i>
4.2	<i>Haastatteluissa esiin nousseita asioita.....</i>	<i>9</i>
5	Mikä on E-kirja?	17
5.1	<i>Keskeisimmät E-kirjaformatit</i>	<i>17</i>
5.2	<i>Lukulaitteet</i>	<i>18</i>
5.3	<i>E-kirjakaupat.....</i>	<i>19</i>
5.4	<i>Graafisen suunnittelijan näkökulma ePubiin</i>	<i>19</i>
5.5	<i>E-kirjan kansi.....</i>	<i>20</i>
6	Julkaisumarkkinat ja sähkökirjojen tämänhetkinen tilanne Suomessa.....	22
6.1	<i>Tilastotietoa julkaisumarkkinoista</i>	<i>23</i>
6.2	<i>Mitä julkaisutilastot kertovat?.....</i>	<i>25</i>
6.3	<i>Mikä jarruttaa sähköisen kirjan yleistymistä?.....</i>	<i>25</i>
6.4	<i>Mikä edesauttaa sähköisen kirjojen yleistymistä</i>	<i>30</i>
6.5	<i>Nuoret lukijoina.....</i>	<i>30</i>
7	Kuinka ePub toteutetaan teknisesti	32
7.1	<i>Huomioon otettavia teknisiä asioita</i>	<i>32</i>
7.2	<i>Tiedoston luonti.....</i>	<i>37</i>

8	CASE: HAAGA-HELIA Ammattikorkeakoulun julkaisusarjan ulkoasu-uudistus.....	38
8.1	<i>Taustaa.....</i>	38
8.2	<i>Julkaisusarja ennen ja jälkeen muutoksen.....</i>	39
8.3	<i>Toteutus.....</i>	42
8.4	<i>Miten projektissa onnistuttiin</i>	42
9	Johtopäätökset	44
10	Lähteet.....	47
11	Liitteet	49

1 Johdanto

Kustannusala on murroksessa. Perinteisen painetun kirjaformaatin rinnalle on tullut sähköiset julkaisut. On oletettavaa, että digitaalisuus jatkaa kasvuaan, mutta on vaikea arvioida, kuinka nopeasti. E-kirjan suosio on kasvanut viime vuosina jonkin verran, mutta ei ole vielä saavuttanut merkittävää markkinaosuutta kustannustoiminnasta. On kiinnostavaa selvittää, mikä hidastaa sähkökirjojen myynnin kasvua. Myös sähkökirjojen nykytilannetta ja lähitulevaisuuden näkymiä on mielenkiintoista selvittää.

Graafisena suunnittelijana olen huomannut, että teknisen osaamisen tarve on lisääntynyt muotoilualallakin. Muotoilun koulutukseen ei ole aikaisemmin liittynyt kovinkaan paljon teknistä opetusta. Asiakkaat harkitsevat sähköistä julkaisemista yhä useammin. Asiakkaita on hyvä pystyä palvelemaan ja konsultoimaan painettujen tuotteiden lisäksi myös sähköisiin julkaisuihin liittyvissä asioissa. Opinnäytetyön kumppaniyrityksenä on graafisen suunnittelun toimisto Oy Graaf Ab, joka on halunnut kasvattaa palveluvalikoimaansa painettujen tuotteiden puolelta myös sähköisiin julkaisuihin. Tällä työllä on tarkoitus lisätä tietoa sähkökirjojen teosta ja kuinka niiden tekoprosessia voitaisiin optimoida yrityksessä.

Tutkimuksellisessa kehittämistehtävässäni on CASE-esimerkkinä HAAGA-HELIA Ammattikorkeakoulun julkaisusarjan ulkoasu-uudistus. Siinä pyrin selvittämään, minkälaiseksi ulkoasu on suunniteltava, jotta siitä on mahdollisimman helppo tehdä e-kirja.

2 Opinnäytetyön tarkoitus, tavoitteet ja taustaa

Tässä opinnäytetyössä käsitellään sähköistä julkaisemista. Sähköisistä julkaisumuodoista käsittely rajataan sähköiseen kirjaan ja nimenomaan niin sanottuun ePub-sähkökirjaformaattiin (ePub = *Electronic Publication*).

Tällä työllä on myös tarkoitus tutkia Suomen julkaisumarkkinoita ja mikä on sähkökirjan tilanne verrattuna painettujen kirjojen tilanteeseen. Kirjamarkkinoiden ja erityisesti sähkökirjamarkkinoiden kehitystä ja nykytilannetta tutkimalla pyritään luomaan käsitys miten sähkökirjojen myynti tulee kehittymään lähitulevaisuudessa.

Yksi tärkeä osa tätä opinnäytetyötä on selvittää, kuinka sähkökirjoja toteutetaan teknisesti. Lisäksi pohditaan, mitä asioita on tärkeää ottaa huomioon kirjan ulkoasua suunniteltaessa, jotta taitosta olisi mahdollisimman helppoa tehdä tarvittaessa niin painettu kuin sähköinen kirja. Tarkoituksen on myös selvittää kuinka paljon graafinen suunnittelija voi vaikuttaa sähköisen kirjan ulkoasuun.

Työllä on tarkoitus kehittää kirjaprojektien työnkulkua kumppaniyrityksen sisällä niin, että sähköisen kirjan tarpeet pystytään ottamaan mahdollisimman hyvin huomioon jo kirja suunnitella ja taittaessa. Tämä lyhentää projektin läpiviemiseen tarvittavaa aikaa lisäten näin kirjaprojektien kannattavuutta. Sähköisen kirjan yleistyessä on tärkeää, että yritys pystyy tarjoamaan e-kirjaversiota tarpeeksi edullisesti ja toteuttamaan niitä riittävän nopeasti.

Sähkökirjojen tuottamisen täytyy olla kannattavaa myös suunnittelutoimistolle. Tämän vuoksi e-kirjoista täytyy olla tarpeeksi tietoa ja kokemusta, jotta niiden tekeminen onnistuu riittävän tehokkaasti. Tuottaminen ei saa olla kalliimpaa kuin, mitä asiakas on siitä valmis maksamaan.

Tässä työssä selvitetään haastattelututkimuksella millainen tietämys kustannusalalla on sähkökirjoista. Onko varsinkin pienempien kustantamoiden sähkökirjatuntemus riittävää? Tiedetäänkö mahdollisuuksista ja rajoituksista tarpeeksi? Voiko graafinen suunnittelija

auttaa, esimerkiksi kustannusyritystä, tarjoamalla tietoa e-kirjoista. Suunnittelija voi jopa neuvoa, kannattaako asiakkaan tietystä kirjasta ylipäättään tehdä sähkökirjaa. Suunnittelijan on hyvä näyttää e-kirjaa harkitsevalle asiakkaalle, mikä on visuaalisesti mahdollista ja mikä ei esimerkiksi ePub-formaatissa.

Työssä pyritään myös selvittämään, onko kustannusyrityksillä jotain sellaisia toiveita suunnittelutoimistolle, joita ei osata ottaa huomioon. Minkälaista palvelua suunnittelutoimiston täytyy pystyä tarjoamaan liittyen sähkökirjoihin?

Tässä työssä pohditaan lyhyesti myös sitä, lisääkö julkaisujen sähköistyminen piratismia, koska sähköisiä aineistoja on aiempaan kokemukseen perustuen ollut verrattain helppo kopioida ja jakaa tietoverkossa. Painettua kirjaa on suhteellisen työlästä kopioida ja esimerkiksi tulostaa lisäkappaleita. Fyysistä tuotetta on myös vaikeampi jakaa laittomasti muille.

2.1 Yhteistyökumppanina Oy Graaf Ab

Tässä työssä yhteistyöyrityksenä toimii Oy Graaf Ab, joka on pieni, neljän työntekijän graafisen suunnittelun toimisto Helsingistä. Yritys on perustettu vuonna 2003 ja alun perin suurin osa töistä on ollut perinteistä kirjojen graafista suunnittelua. Myöhemmin mukaan on tullut esimerkiksi aikakauslehtien suunnittelua ja nykyään asiakkaita palvellaan monipuolisesti graafisen suunnittelun saralla.

Kirjaprojektien suhteellinen osuus on selvästi vähentynyt Graafin tilauksista. Viime vuosina sähköinen julkaiseminen ja etenkin e-kirjat ovat tulleet mukaan projekteihin. Monet kustantamot ovat alkaneet pohtia kannattaako tiettyä kirjaa ainoastaan painaa vai olisiko kannattavaa julkaista se myös sähköisenä kirjana. Osa kirjoista painetaan vielä normaalisti, osa julkaistaan pelkästään sähköisenä ja osasta tehdään painettu ja sähköinen versio, joita myydään rinnakkain.

Sähköisestä julkaisemisesta on tullut pysyvä osa kustannustoimintaa ja sähköisten kirjojen suhteellinen osuus on selvästi kasvanut Graafinkin kirjaprojekteissa. Tämän takia etupäässä

painettuihin julkaisuihin suuntautuneiden suunnittelutoimistojenkin on lisättävä osaamistaan sähköisestä julkaisumaailmasta. Ei ole välttämättä järkevää tehdä vain painotuotteita vaan on hyvä mennä mukaan myös sähköisiin tuotteisiin. Tämän takia Oy Graaf Ab:n työntekijät ovat alkaneet päivittämään osaamistaan myös sähköisten julkaisujen suuntaan.

Tämä tutkimuksen yhtenä tarkoituksena on lisätä kumppaniyrityksen kykyä palvella sähkökirjaan liittyvissä asioissa. Vaikka yrityksen ydinliiketoiminta on graafinen suunnittelu, on tärkeää tietää tarpeeksi sähköisistä julkaisuista sekä etenkin sähkökirjoista ja niiden mahdollisuuksista. On myös pystyttävä toteuttamaan e-kirjoja. Näin asiakasta voidaan auttaa kokonaisvaltaisesti. Asiakkaalle on varmasti houkuttelevaa valita sellainen yritys, josta se saa samasta paikasta esimerkiksi ulkoasun suunnittelun, taiton ja sähkökirjan toteutuksen. Tämä tuo yritykselle kilpailuetua verrattuna suppeammalla palveluvalikoimalla toimiviin yrityksiin.

2.2 Tutkimuksen taustaa

Aiheen valintaan on vaikuttanut oma kokemukseni kirjojen graafisesta suunnittelusta ja toteutuksesta. Työssäni olen huomannut, että osalla asiakkaista on hyvin vähän kokemusta sähkökirjoista, vaikka he olisivat paljon tekemisissä painettujen kirjojen kanssa. On vielä paljon tehtävää sähkökirjojen tunnettavuuden lisäämisessä. Nykyään on jo yleistä, että yrityksessämme asiakkaalle ehdotetaan sähkökirja-mahdollisuutta painetun kirja ohkeen tai jopa kirjan julkaisemista pelkästään sähköisenä.

Se, kuinka hyvin sähkökirja sopii asiakkaalle, riippuu toki paljon toimialasta ja julkaisun luonteesta. Kirjan julkaisua myös sähköisenä versiona on asiakkaan hyvä ainakin harkita, koska sen tuottaminen painetun kirjan taitosta on suhteellisen edullista ja se lisää tuotteen saatavuutta merkittävästi. Tämä auttaa usein myös lisäämään kirjan myyntiä. On myös tärkeää miettiä, millainen sähköinen julkaisu tietyn tyyppiselle kirjalle sopii. Jollekin kirjallisuustyypille sopii parhaiten ePub-formaatti ja toiselle esimerkiksi vaikka julkaiseminen nettisivustona tai eri julkaisumuotoja yhdistelevänä pakettina.

Yksi iso kysymys on saadaanko sähköinen julkaiseminen kannattavaksi. Isoilla toimijoilla on varmasti paljon tietoa e-kirjojen mahdollisuuksista ja strategia sähkökirjojen suhteen jo pitkällä, mutta pienemmät toimijat varmasti pohtivat, millä aikataululla ja miten vahvasti niiden kannattaisi ottaa sähköiset kirjat valikoimiinsa.

Halusin tässä työssä yhdistää teknistä ja muotoilullista osaamista, joten sähkökirjaan liittyvä aihe sopii tähän tarkoitukseen hyvin. Sähkökirjaa voi tarkastella niin visuaalisesta kuin teknisestä näkökulmasta.

Sähköinen julkaiseminen on suhteellisen laaja kokonaisuus ja sen kaikkien muotojen hallitseminen hyvin on vaikeaa yksittäiselle tekijälle tai pienelle yritykselle. Tämän vuoksi voi olla järkevää keskittyä tiettyyn osaan sähköisessä julkaisemisessa. Yhteistyöyrityksen ydinosaamista on painettujen kirjojen ulkoasun suunnittelu ja taittaminen, joten e-kirjojen toteuttamisen hallinta on luonnollisesti tärkeää osaamista yrityksen työntekijöille. EPubin tuottamisen opetteluun kynnys on muotoilutaustan omaavalle henkilölle tarpeeksi matala, koska prosessissa ei välttämättä tarvitse niin paljoa teknistä osaamista, kuin jossakin muussa sähköisen julkaisemisen muodossa. Tämä on myös yksi syy, miksi tässä opinnäytetyössä sähköisten julkaisujen käsittely rajataan e-kirjaan ja ePub-formaattiin.

Olen tehnyt mediatekniikan insinöörityön vuonna 2009 ja graafisen suunnittelun medianomin lopputyön vuonna 2011 ja silloin ei e-kirjoja ollut läheskään samalla tavalla saatavilla kuin nykyään. Lähdekirjallisuuden hankkiminen on muuttunut e-kirjojen myötä helpommaksi ja nopeammaksi. Jos työtä tehdessä tulee tarve saada lisää tietoa tietystä alueesta, voi kirjastoista lainata verkon kautta sopivan e-kirjan ja näin sen saa luettavaksi saman tien. Toki kaikista kirjoista ei ole saatavilla e-kirjaa, mutta ainakin tähän työhön liittyvistä kirjoista niitä on tehty suhteellisen paljon. Tutkimuksen tekoa e-kirjojen lisääntyminen on ainakin osaltaan helpottanut.

3 Kehittämisprosessin menetelmät ja lähestymistapa

3.1 Kirjamarkkinat

Tässä opinnäytetyössä käydään läpi Suomen kirjamarkkinoiden nykyinen tilanne ja viime vuosien kehitys. Erityisesti keskitytään sähkökirjojen myyntiin ja sen viimeaikaiseen kehitykseen. Työssä pohditaan myös, mikä jarruttaa sähkökirjojen yleistymistä ja mikä voisi edesauttaa niiden myynnin kasvamista.

3.2 Haastattelut

Tässä työssä käytetään yhtenä tutkimusmenetelmänä haastatteluja. Haastattelin eri kirjoja julkaisevien yritysten päättäjätasolla olevia asiantuntijoita sekä muita kirjojen kanssa tiiviisti toimivia henkilöitä. Pyrkimys oli selvittää, miten nämä henkilöt näkevät sähkökirjojen lähitulevaisuuden yleisesti ja oman yrityksensä/yhteisönsä kannalta. Tarkoitus on myös selvittää, koetaanko sähkökirjojen tilaaminen ja tuottaminen vaikeaksi ja kuinka esimerkiksi suunnittelutoimisto voisi auttaa asiakkaita näissä asioissa.

Haastattelututkimus sopii tähän työhön tiedonhankintamenetelmäksi hyvin, koska muutaman vuoden vanhoista kirjoista on vaikea saada ajantasaista tietoa siitä, mitä kustantamoissa tapahtuu juuri nyt. Haastateltavat on valittu siten, että he ovat asiantuntijoita suhteessa kustannusalaan.

3.3 Case-esimerkki

Tässä työssä yhtenä tiedonhankinnan menetelmänä käytetään case-esimerkkiä. Siinä testataan sitä, kuinka sähköisen kirja toteutetaan teknisesti ja kuinka tuotantoprosessia voi helpottaa ja ottaa osaksi painetun kirjan tekoa. Case-esimerkissä uudistetaan HAAGA-HELIA Ammattikorkeakoulun julkaisusarjan ulkoasu. Uudistuksen keskeinen ajatus on muokata ulkoasua sellaiseksi, että painetun ja sähköisen version luonti samasta taitosta olisi mahdollisimman vaivatonta.

4 Haastattelut

Tätä työtä varten keskeiseksi tutkimusmenetelmäksi valitsin haastattelututkimuksen. Tutkimuksen toteutin asiantuntijahaastatteluina. Halusin kartuttaa tietoa e-kirjojen julkaisemisen tämänhetkisestä tilanteesta ja nähdä nousisiko haastatteluissa esiin jotain oleellista kumppaniyrityksen toiminnan kannalta.

Sähköinen maailma etenee niin nopeasti, että muutaman vuoden vanhoissa kirjoissa tieto ei ole välttämättä enää relevanttia. On hyvä haastatella julkaisujen parissa työskenteleviä, jotta voi saada uusinta tietoa siitä, miten paljon sähkökirjoista tiedetään ja kuinka paljon niitä hyödynnetään organisaatioissa. Julkaisutoiminnassa mukana olevilta voi saada myös valistuneita arvioita sähkökirjojen ja sähköisen julkaisemisen tulevaisuudesta yleisesti. Haastattelemalla pyrittiin selvittämään myös sitä, miten juuri heidän organisaationsa suhtautuu sähköisten julkaisujen tulevaisuuteen.

Haastateltaviksi pyrin valitsemaan johtavassa asemassa olevia, yrityksen julkaisutoiminnasta vastaavia tai siitä paljon tietäviä henkilöitä. Lisäksi haastateltaviksi pyrin saamaan henkilöitä eri tyyppisistä organisaatioista, jotta tietoa tulisi hieman eri näkökulmista.

Haastatteluissa halusin tietää, miten suunnittelutoimisto voisi auttaa yrityksiä toteuttamaan sähkökirjaprojekteja ja kokevatko organisaatiot ongelmia toteuttamisen tilaamisessa. Kumppaniyrityksen kannalta oli myös kiinnostavaa tietää, kuinka paljon asiakkaat ovat valmiita maksamaan sähkökirjan toteuttamisesta normaalin taiton lisäksi.

Opinnäytetyötäni varten halusin myös selvittää, ovatko haastateltavat kohdanneet piratismia liittyen sähköiseen julkaisemiseen ja on se ongelma esimerkiksi heidän organisaationsa liiketoiminnalle.

Haastattelu toteutettiin kahdenkeskisenä keskusteluna. Keskustelun runkona olivat seuraavat haastattelukysymykset:

- Mikä on haastateltavan ja hänen edustamansa yrityksen tämänhetkinen sähkökirjatietoisuus?

- Kuinka tuttuja ovat eri formaatit ja mahdollisuudet?
- Ymmärtävätkö yritykset, mitä eri formaatteihin tuottaminen vaatii siltä sisältöaineistolta, jota he tuottavat sähköiseen julkaisuun laitettavaksi?
- Kuinka hyvin tiedetään sähkökirjojen markkinat Suomessa?
- Miten henkilöt arvioivat sähkökirjamarkkinoiden lähitulevaisuuden?
- Ollaanko yrityksessä kiinnostuneita julkaisemaan sähköisessä muodossa?
- Kuinka paljon sähkökirjan teosta ollaan valmiita maksamaan suhteessa painettuun kirjaan?
- Pelätäänkö piratismia? Onko siitä ollut ongelmia?
- Minkälaista palvelua asiakkaat toivoisivat suunnittelutoimistolta?

4.1 Opinnäytetyötä varten haastatellut henkilöt

Ari Nevalainen, *viestintäpäällikkö*, HAAGA-HELIA Ammattikorkeakoulu.

- Valitsin Ari Nevalainen haastateltavaksi, koska hän on päättävässä asemassa HAAGA-HELIASSA ja on osaltaan vastuussa oppilaitoksen julkaisuista. Hänellä on viimeisintä tietoa oppilaitoksen tämänhetkisistä julkaisuista ja tulevaisuuden strategiasta niiden suhteen. Hän oli myös yksi asiakkaan edustajista HAAGA-HELIAN julkaisusarjan uuden ulkoasun suunnitteluprojektissa. Nevalaisen valintaan vaikutti myös se, että halusin saada näkemyksen oppilaitosmaailmasta.

Panu Pikkusaari, *toimitusjohtaja*, FIOCA

(Sairaanhoidajaliiton koulutus- ja kustannusyhtiö)

- Valitsin Panu Pikkusaaren haastateltavaksi, koska hän on FIOCA Oy:n toimitusjohtaja ja on keskeisessä roolissa päättämässä yrityksen julkaisuutoiminnasta. Pikkusaaren valintaa puolsi myös se, että halusin saada yksityisen kustannusyhtiön näkökulman tähän työhön.

Tiina Kunnas, *erityisasiantuntija*, Opetushallitus

- Valitsin Tiina Kunnaksen haastateltavaksi, koska halusin saada julkisen organisaation asiantuntijan näkemyksen opinnäytetyöhön. Opetushallitus on valtion virasto, joka muun muassa laatii opetussuunnitelmien, tutkintojen ja näyttötutkintojen perusteet. Se myös kehittää koulutusta ja sen tuloksellisuutta. Se myös kehittää ja levittää oppimateriaaleja

Peter Wikström, *julkaisukonsultti*, Stil&Form

- Valitsi Peter Wikströmin haastateltavaksi, koska hänellä on kokemusta e-kirjoista työnsä puolesta. Hän on tehnyt paljon yhteistyötä Elisa Kirjan kanssa. Hän osaa myös tuottaa teknisesti e-kirjoja. Nykyään hän toimii konsulttina kustantajille etenkin e-kirjoihin liittyvissä asioissa.

Laura Kärpijoki, *informaatikko*, Helsingin kaupunginkirjasto

Aino Ketonen, *informatikko*, Helsingin kaupunginkirjasto

Tuija Kalke, *informatikko*, Helsingin kaupunginkirjasto

- Valitsin kirjaston edustajia haastateltavaksi, koska halusin saada tietoa, mikä on kirjaston näkökulma e-kirjoihin. Kaikki haastatellut informaatikot ovat tekemisissä sähköisten aineistojen kanssa kirjastossa.

4.2 Haastatteluissa esiin nousseita asioita

Haastateltavat nostivat esiin muun muassa seuraavia asioita ja näkökulmia:

Sähköinen julkaiseminen mahdollistaa volyymien nostamisen. Eri pituiset julkaisut ovat samalla viivalla julkaisupäätöksiä tehtäessä. Pidemmän julkaisun tuottaminen ei juurikaan ole kalliimpaa kuin lyhyen, koska ei tule painokustannuksia. E-kirjojen käyttöä on mietitty HAAGA-HELIASSA paljon. Niiden tuottamisessa halutaan, että visuaalisuudesta ei tarvitsisi liikaa tinkiä. (Nevalainen 2016.)

Suunnittelutoimistolta toivotaan aktiivisuutta. Uusien teknisten mahdollisuuksien selvittäminen ja asiakkaalle ehdottaminen on tärkeää. Uusia ideoita voi aina ehdottaa. Yhteistyössä kehitetään esimerkiksi julkaisusarjaa eteenpäin. (Nevalainen 2016.)

Tutkijapiireissä e-kirjaa hyödynnetään jo laajasti ja tutkimustyyppisissä julkaisuissa sähköisten kirjojen käyttö varmasti lisääntyy entisestään. Jotain uutta ja mullistavaa innovaatiota ehkä tarvittaisiin sähkökirjoihin. (Nevalainen 2016.)

Perinteisen ammatillisen tietokirjan ongelma on niin sanotusti turha tieto. Yksittäinen lukija tarvitsee usein vain jotain tiettyä osaa kirjasta ja muulle hänellä ei ole käyttöä. Fioca ei

ole juurikaan julkaissut niin sanottuja perinteisiä e-kirjoja osittain tästä syystä. (Pikkusaari 2016.)

FIOCALLE tarjotaan paljon erilaisia teknisiä ratkaisuja oppimateriaalien julkaisemiseen, mutta tässä tarjoamisessa on oltu pettynyttä siihen, kuinka huonosti myyjät ovat olleet selvillä heidän toiminnastaan ja sitä kautta heidän tarpeistaan. Harvoin tarjotaan esimerkiksi jotain selkeästi uusia ja julkaisemista parantavia ratkaisuja. (Pikkusaari 2016.)

Piratismia ei ole tullut FIOCALLE vastaan eikä näin ollen ole aiheuttanut toimenpiteitä. Plagiointi on suurempi ongelma. Internetistä otetaan liian helposti asioita välittämättä tekijänoikeuksista. Ongelmia on etenkin valokuvien luvattomassa käytössä. (Pikkusaari 2016.)

Uudet laitteet eivät ole oikein tuonut mitään uutta e-kirjojen lukemiseen. E-kirjojen visuaalisuus ja käytettävyys on jatkossakin tärkeää. Markkinat tulevat esimerkiksi lukioista, joissa oppilaita voidaan vaatia lukemaan e-kirjaa. (Pikkusaari 2016.)

Pitäisi puhua ylipäättään enemmän sisällöstä kuin välineistä. Miten sisällön voisi jakaa parhaiten monimediallisesti? (Pikkusaari 2016.)

Suunnittelutoimiston kannattaa ehdottaa kustantajille sähkökirjaan liittyviä ideoita. Suunnittelutoimiston on myös tärkeää ottaa selvää uusista tekniikoista ja pysyä kehityksessä mukana. Olisi hyvä käydä välillä alan ulkomaisissakin tapahtumissa, jotta voi päivittää näkemystään siitä, mitä maailmalla tapahtuu. (Pikkusaari 2016.)

Virtuaalitodellisuus-lasit ovat yleistymässä ja mahdollistavat varmasti uusia innovaatioita myös sähköisiin oppimateriaaleihin. Kirjassa voisi olla esimerkiksi videoita, joiden kautta voisi päästä virtuaaliseen tilaan opettelemaan jotain tiettyä asiaa. (Pikkusaari 2016.)

E-kirja sopii jatkossa varmasti parhaiten esimerkiksi kaunokirjallisuuteen. Yleissivistävän koulun puolella e-kirja yleistyy varmasti. Sähkökirjojen jakeluun saatta yleistyä jokin Spotify-tyyppinen (kuukausimaksullinen) palvelu. Oppimateriaalit sähköistyvät

monimediallisiksi kokonaisuuksiksi. Painetusta kirjasta saattaa tulla niin sanottu premium-tuote sähköisten julkaisujen yleistyessä. Painettujen kirjojen hinnat saattavat nousta, joten niiden ostamisesta tulee tietynlaista ylellisyyttä. (Pikkusaari 2016.)

E-kirja sellaisenaan saattaa jäädä välivaiheeksi. E-kirjaa olisi ylipäätään hyvä kehittää niin, että siinä voisi olla esimerkiksi linkkejä ajantasaiseen informaatioon, jolloin e-kirja pysyisi kauemmin relevanttina. (Pikkusaari 2016.)

OPH alkaa vuodenvaihteessa julkaisemaan maksullisia sähköisiä julkaisuja eli se on lähdössä mukaan sähköisten kirjojen liiketoimintaan. (Kunnas 2016.)

Yksi suuri pulma on jakelu. Useilla toimijoilla on tällä hetkellä paremmat jakelukanavat kuin Opetushallituksella ja sähköisten julkaisujen tuottaminen on viety pidemmälle. (Kunnas 2016.)

Lukiolaiset haluavat edelleen lukea enimmäkseen painetuista oppikirjoista. Lukiolaisten mielestä niihin on myös helpompi tehdä merkintöjä ja muistiinpanoja. Sähköisten kirjojen käytettävyydessä on vielä parannettavaa. Yhdeksi ongelmaksi koetaan myös se, että sähkökirjoja ei voi oikein myydä eteenpäin, kun kirjaa ei enää tarvitse. Tätä voitaisiin kehittää esimerkiksi tietyn pituisilla lisensseillä, joilla kirjaa voisi lukea tietyn ajan. Tällainen lisenssi voisi olla halvempi kuin kirjan ostaminen kokonaan omaksi. Voisiko lisenssistä tehdä sellaisen, että sitä voisi myydä eteenpäin? (Kunnas 2016.)

Nykyään ollaan menossa siihen suuntaan, että tietystä oppimateriaalista voidaan myydä vain oppilaan tarvitsemia osia. Ongelmaksi tulee se että, jos osia joutuu keräilemään eri aineistoista, voi olla vaikea hahmottaa mitä kaikkea tietystä tentissä pitäisi osata. Tämä aiheuttaa ongelmia etenkin oppimisvaikeuksista kärsiville ihmisille. Perinteisestä painetusta kirjasta tenttialue on helpompi rajata. (Kunnas 2016.)

Piratismia on ollut painettujen kirjojenkin kanssa. Oppilaat ovat kopioineet ja tulostaneet oppikirjoja. Sähkökirjoissa ei ole ollut ongelmia piratismiin kanssa, koska sen kopioiminen

on osoittautunut hankalaksi. Esimerkiksi lisenssijärjestelmä osaa haistella, onko käytössä laillinen kopio tietystä kirjasta. (Kunnas 2016.)

E-kirjoissa on vielä paljon ratkaisemattomia asioita. Kuinka esimerkiksi hankkimiaan kirjoja voisi lukea eri laitteilla? Voisiko yhdellä lisenssillä olla useita latauskertoja? E-kirjojen hinta pitäisi kuluttajan mielestä olla halvempi kuin painetun kirjan. Asiakas ei välttämättä ymmärrä miksi e-kirja maksaa saman verran kuin painettu. (Kunnas 2016.)

Sähkökirjat tulevat varmasti yleistymään tulevaisuudessa. Painetun ja sähköisen kirjan vastakkainasettelu on turhaa. Parhaimmillaan sähköisellä materiaalilla voi tuoda lisäarvoa painettuun materiaaliin. (Kunnas 2016.)

Tiettyjä kirjoja välttämättä ei ole kannattavaa painaa, mutta niistä voi olla kannattavaa tehdä sähkökirja. (Kunnas 2016.)

Tieto- ja viestintäteknikka on otettu mukaan uuteen opetussuunnitelmaan, joka ei tarkoita pelkkää taulutietokoneiden käyttämistä aamusta iltaan! (Kunnas 2016.)

Suunnittelutoimistolla on hyvä tulevaisuudessa olla osaamista toteuttaa myös teknisesti vaativampia asioita. Näitä ovat esimerkiksi animaatiot ja animoidut infografiikat. Suunnittelijan täytyy myös olla perillä uusista tekniikoista, jotta niitä osataan tarjota asiakkaalle ja myös toteuttaa. Visuaalisen suunnittelun toimistossakin on tulevaisuudessa hyvä olla myös ohjelmisto-osaajia. Graafisten suunnittelijoidenkin koulutukseen täytyy saada lisää teknisen osaamisen opetusta. (Kunnas 2016.)

E-kirjojen markkinat ovat Suomessa niin pienet, ettei niillä ole juurikaan tehty tulosta. Jos tehdään kirja, pelkän e-kirjan julkaiseminen ja myyminen ei millään riitä kattamaan kirjan teosta aiheutuneita kuluja. (Wikström 2016.)

Työmatkoilla e-kirjat ovat hyviä, koska pystyy pitämään mukana monta kirjaa, joita ei tarvitse fyysisesti kantaa. Sähköisessä työkirjallisuudessa on myös se hyvä puoli, että kirjoista

pystyy etsimään asioita hakutoiminnolla ja merkintätyökaluilla tekemään muistiinpanoja. (Wikström 2016.)

Painetun kirjan ostajalle on annettu sähkökirja ilmaiseksi. Se antaa lisäarvoa molemmille formaateille. (Wikström 2016.)

Sähkökirjoja tuotetaan jonkin verran jopa Intiassa, joka tarkoittanee sitä, että tuotantokustannukset pyritään pitämään mahdollisimman alhaisina. Tämä johtuu osaltaan juuri siitä, että sähkökirjaliiketoimintaa on vaikea saada kannattavaksi. (Wikström 2016.)

DRM-suojaus on vähenemässä ja tilalle on tullut vesileima. Vesileimasta näkee kuka julkaisun on alun perin hankkinut. DRM-suojaus saattaa jopa lisätä piratismia, koska se on rajoittanut myös laillista käyttöä. Tällöin jotkut hankkivat mieluummin laittoman kopion, koska sen käyttö on vaivattomampaa. (Wikström 2016.)

Nykyään kustannussopimuksissa otetaan huomioon sähköinen julkaiseminen. (Wikström 2016.)

Sähkökirjamarkkinat kasvavat varmasti ainakin yliopistomaailmassa. Painettua kirjaa on vaikea saada esimerkiksi yhdysvaltalaisesta tutkimuksesta. (Wikström 2016.)

Eri medioiden rajat ovat hälvenemässä. Kirja voi olla samaan aikaan esimerkiksi sähkökirja, internetaineisto ja vaikka youtube-video. E-kirja on vain yksi osa kokonaisratkaisua. (Wikström 2016.)

EPup 3.0 antaa graafikolle paljon enemmän vaikutusmahdollisuuksia e-kirjan ulkoasuun, kuin vanhempi ePub-versio. (Wikström 2016.)

Kustannusyrietykset toivovat suunnittelutoimistolta asiantuntemusta sähköiseen julkaisemiseen liittyen. Varmasti kustantajat toivovat, että mahdollisimman suuri osa projektin toteutuksesta voidaan tehdä samassa yrityksessä. (Wikström 2016.)

Tärkeää on, että sähkökirja toimii teknisesti erilaisilla lukualustoilla. Muotoilu on siihen nähden kuitenkin toissijaista. (Wikström 2016.)

E-kirjat ja niiden käytön lisääminen ovat kirjaston yksi tärkeä painopistealue. Kirjasto on se paikka, jossa kaupunkilainen voi kokeilla asioita ja e-kirja on tästä hyvä esimerkki. E-kirjoihin saa tarvittaessa ohjeistusta ja niihin tutustumiseen järjestetään tilaisuuksia. (Kalke, Ketonen & Kärpijoki 2016.)

Kirjastossa järjestetään Enter Oy:n tapaamisia, joissa vanhemmat ihmiset opettavat toisilleen sähköisen maailman asioita. Tämä on vertaistukea vanhemmille ihmisille. Näihin tapaamisiin osallistuvat arvostavat sitä, että heidän ikäisensä henkilö opettaa asioita. (Kalke, Ketonen & Kärpijoki 2016.)

E-kirjan kannessa ei kannata käyttää hyvin pientä kirjasinkokoa eikä liian käsikirjoitusmaista kirjasinta. (Kalke, Ketonen & Kärpijoki 2016.)

Sähkökirjojen myynnin ja lainaamisen kehitystä seurataan kirjastoissa. Myös uudet e-kirjoihin liittyvät palvelut tutkitaan. (Kalke, Ketonen & Kärpijoki 2016.)

Sähköisistä julkaisuista kirjastosta saa myös äänikirjoja. Vuoden 2016 huhtikuun alusta kirjastosta on voinut lainata myös suomenkielisiä äänikirjoja. Aikaisemmin on ollut saatavilla vain ulkomaisia äänikirjoja. Äänikirjoja on kirjaston valikoimissa vasta noin 100. (Kalke, Ketonen & Kärpijoki 2016.)

Sähköistä ja painettua kirjaa ei kannata välttämättä pitää toistensa vihollisina, vaan kummatkin voivat hyötyä toisesta. (Kalke, Ketonen & Kärpijoki 2016.)

Kirjaston e-kirjavalikoimaa kehitetään koko ajan ja e-kirjojen määrä lisääntyy valikoimissa. E-kirjavalikoiman kasvua rajoittaa, se ettei kirjasto saa kaikkia sähkökirjoja käyttöönsä tiukkojen jakelusopimusten takia. Tavoitteena on, että kirjaston valikoimaan saataisiin kaikki julkaistavat e-kirjat. (Kalke, Ketonen & Kärpijoki 2016.)

E-kirjojen budjetti on kirjastossa vielä suhteellisen pieni. Budjettia pyritään saamaan nostettua. Kirjasto seuraa tarkkaan e-kirjojen lainaus- ja varausmääriä. Kun huomataan, että jonkin e-kirjan varausjono muuttuu pitkäksi, kirjalle hankitaan lisää lisenssejä. Lisenssien määrä on rajallinen, koska kirjasto joutuu maksamaa jokaisesta lisenssistä lisää. (Kalke, Ketonen & Kärpijoki 2016.)

On hyvä huomioida, että nykyään monen suosituksen kirjan varausjono on lyhyempi e-kirjan kuin painetun kirjan kohdalla. (Kalke, Ketonen & Kärpijoki 2016.)

Kirjastolle piratismi e-kirjojen suhteen ei ole ollut ongelma. (Kalke, Ketonen & Kärpijoki 2016.)

Kirjastosta lainattavat e-kirjat on suojattu DRM-suojauksella. (Kalke, Ketonen & Kärpijoki 2016.)

On vaikea kuvitella, että esimerkiksi Jari Tervoa lukeva keski-ikäinen nainen olisi kovinkaan halukas hakkeroimaan lukemiaan e-kirjoja. (Kalke, Ketonen & Kärpijoki 2016.)

Uusia lukulaitteita ei ole hankittu kirjastolle enää vuosiin. Niiden kysyntä on ollut suhteellisen pientä. Lisäksi lukulaitteiden hallinnointi on kirjastolle työlästä. (Kalke, Ketonen & Kärpijoki 2016.)

Vuonna 2013 kirjastossa käytiin paljon keskustelua lukulaitteista, mutta lopulta taulutietokoneiden ja älypuhelinien yleistymisen romahdutti lukulaitteiden kysynnän. (Kalke, Ketonen & Kärpijoki 2016.)

Ongelmaksi on muodostunut vanhojen kirjojen tekijänoikeussopimukset, jotka voivat olla esimerkiksi perikuntien hallussa. Vanhat sopimukset eivät luonnollisestikaan kata sähköistä julkaisemista. (Kalke, Ketonen & Kärpijoki 2016.)

Sähkökirjojen lähitulevaisuudessa sähkökirjojen lainauksen uskotaan kasvavan tasaisesti. (Kalke, Ketonen & Kärpijoki 2016.)

EPub 3.0 -versiota odotetaan kirjastossakin innolla. Tämä mahdollistaa ihan uusia muotoilu- ja toiminnallisuusmahdollisuuksia e-kirjoihin, joka varmasti osaltaan edesauttaa niiden käytön lisääntymisessä. (Kalke, Ketonen & Kärpijoki 2016.)

Kirjamesuilla näkyi vain kaksi pistettä, joissa esiteltiin e-kirjoja ja niiden lukulaitteita. (Kalke, Ketonen & Kärpijoki 2016.)

Kuukausimaksullisten kirjapalveluiden suosio tuskin vaikuttaa e-kirjojen määrän kasvuun paljonkaan, koska niiden valikoimat ovat ainakin vielä liian suppeat ja kuukaudessa ei välttämättä ehdi lukemaan niin paljon, että kuluttaja haluaisi maksaa palvelusta kymmeniä euroja kuukaudessa. (Kalke, Ketonen & Kärpijoki 2016.)

E-kirjan suosion lisääntymistä puoltaa se, että painettuja kirjoja tuntuu olevan maailma täynnä, eikä kukaan tunnu haluavan vanhoja ja käytettyjä kirjoja. Paperinkeräys on nykyään yhä todennäköisempi sijoituspaikka vanhoille kirjoille. (Kalke, Ketonen & Kärpijoki 2016.)

Suomessa julkaistaan vuodessa suhteessa väkilukuun hyvin paljon uusia kirjoja. Suomalaiset lukevat edelleen suhteellisen paljon. Nykyään tosin alkaa olemaan hyvin paljon kilpailua ihmisten vapaa-ajasta, joten lukemiselle ei jää enää aikaa samalla tavalla kuin ennen. (Kalke, Ketonen & Kärpijoki 2016.)

Haastatteluiden laajempi sisältö löytyy liitteistä.

5 Mikä on E-kirja?

E-kirja on sähköinen versio perinteisestä painetusta kirjasta. E-kirjoja voidaan lukea tietokoneelta, erityisellä e-kirjan lukulaitteella (esimerkiksi Amazon Kindle), taulutietokoneella tai vaikka älypuhelimella. Tietokoneessa, taulutietokoneessa ja älypuhelimessa täytyy e-kirjan lukemista varten olla jokin lukuohjelma. (Karisalo 2010, luku 5.1.)

E-kirjasta käytetään useaa eri termiä, jotka kaikki tarkoittavat samaa asiaa. Termejä ovat esimerkiksi sähkökirja, sähköinen kirja, e-kirja, elektroninen kirja tai digitaalinen kirja (Sähkökirjat tutuiksi 2016). Tässä työssä käytetään näitä termejä, kun käsitellään e-kirjaa.

E-kirjat lasketaan julkaisumarkkinoilla niin sanottuihin sähköisiin julkaisuihin. Muita sähköisen julkaisemisen muotoja ovat esimerkiksi äänikirjat ja niin sanotut online-julkaisut, kuten esimerkiksi internetsivulla julkaistu aineisto. (Suomen Kustannusyhdistys 2016)

5.1 Keskeisimmät E-kirjaformaattit

Sähkökirjojen yleisimmät formaattit tällä hetkellä ovat PDF, ePub ja azw (Sähkökirjat tutuiksi 2016).

5.1.1 PDF

PDF (*Portable Document Format*) on yleisin e-kirjojen esitysmuoto. Sen on kehittänyt Apple ja se on ohjelmistoriippumaton tiedostomuoto. PDF-tiedostoja pystyy avaamaan useimmat lukuohjelmilla ja laitteilla. (Kairisalo 2010, luku 5.4.)

5.1.2 AZW

Azw on tiedostomuoto, jota käytetään Amazon Kindle -lukulaitteella luettavissa e-kirjoissa. Tätä muotoa ei tue muut lukulaitteet tai ohjelmat. (Kairisalo 2010, luku 5.6.)

5.1.3 EPUB

EPub (*Electronic Publication*) on laitteisto- ja ohjelmistoriippumaton avoin tiedostomuoto, josta on tullut e-kirjojen standardi. EPubista on tullut niin merkittävä e-kirjaformaatti siksi, että standardi mahdollistaa tekstin muotoutumisen päätelaitteen koon ja muiden edellytysten mukaiseksi. Siinä kirjan muotoilu tapahtuu pääosin päätelaitteessa ja sen lukuohjelmassa. Tämän takia tässä opinnäytetyössä keskitytään ePub-formaattiin. EPub-formaatin on kehittänyt Digital Publishing Forum (IDPF). (Sähkökirjat tutuiksi 2016.)

Avoin tiedostomuoto tarkoittaa sitä, että kaikilla on mahdollisuus osallistua sen kehittämiseen ja, että se on ilmaiseksi käytettävissä. Tämän takia ePubin luominenkin on ilmaista. (Kairisalo 2010, luku 5.5.) ePub 2.0.1-versio on tällä hetkellä yleisimmin käytetty. On jo kehitetty ePub 3.0, mutta se ei vielä toimi kaikissa lukulaitteissa ja -ohjelmissa, vaikka se on kehitetty jo vuonna 2011. ePub 2.0-versio standardoitiin vuonna 2007 joka perustui aiempaan OEB-formaattiin (*Open eBook Publication Structure*). (EPUB 2016.)

EPub-formaattiin on mahdollista liittää DRM-suojaus (Digital Rights Management). DRM-suojauksella pyritään estämään julkaisun luvaton käyttö. (Kairisalo 2010, luku 4.)

5.2 Lukulaitteet

E-kirjan lukemiseen tarvitaan lukulaite. Sellaisena voi toimia esimerkiksi älypuhelin, taulutietokone tai varsinainen e-kirjojen lukulaite. Suosittuja sähkökirjojen lukulaitteita ovat muun muassa Sony Reader, BeBook, Kobo, PocketBook ja Amazon Kindle. (Sähkökirjat tutuiksi 2016.)

Taulutietokoneessa tai älypuhelimessa täytyy olla lukusovellus e-kirjojen lukua varten. Lukusovelluksia ovat esimerkiksi Adobe Digital Editions, iBooks, Bluefire Reader.

Lukulaitteita ja lukusovelluksia on nykyään tarjolla lukemattomia. ePub-sähkökirjat avautuvat ongelmitta suurimmalla osalla näistä. Huomioitavaa on, että Amazon Kindle ei tue ePub-formaattia. (Kairisalo 2010, luku 5.1.)

5.3 E-kirjakaupat

Sähkökirjoja voi ostaa verkkokirjakaupoista. Kirjakauppoja löytyy maailmalta paljon. Suomessa sähkökirjakauppoja on suhteellisen vähän. Ulkomaisia, merkittäviä, sähkökirjakauppoja ovat muun muassa Amazon, Barnes&Noble, eBooks, Waterstones ja Ellibs. Suomalaisia sähkökirjakauppoja ovat muun muassa Suomalainen Kirjakauppa, Elisa Kirja, Luekirja.fi ja Into Kustannus. Sähkökirjakauppojen määrä kasvaa koko ajan. (Sähkökirjat tutuiksi 2016.)

5.4 Graafisen suunnittelijan näkökulma ePubiin

Graafisen suunnittelijan näkökulmasta ePubit ovat hieman ongelmallisia. Perinteistä kirjaa tehdessä on mahdollista toteuttaa ulkoasu hyvinkin tarkkaan halutulla tavalla. Kun sivut ovat ns. staattisia, on taitto mahdollista tehdä tarkkaan halutun laiseksi. E-kirja voidaan luoda ns. staattiseen tai uudelleenjuoksutettavaan muotoon. Staattinen muoto muistuttaa pitkälti painetun kirjan ulkoasua. Uudelleenjuoksutettavassa muodossa tekstin asettuminen sivulle riippuu lukulaitteen näytön koosta sekä tekstin koosta ja tyypistä. Juoksutettavassa muodossa ei ole absoluuttista sivunumerointia vaan sivumäärä riippuu tekstin viemästä tilasta

Uudelleenjuoksutettava muoto on ePub-formaatin kantava idea, sillä siinä kuvakoot muokkautuvat ja teksti asettuu eri kokoisille lukulaitteille ja näytöille hyvin. Myös tekstin asetusten muokkaaminen on mahdollista, mikä on tärkeä ominaisuus lukijalle. Näin erilaiset lukumielitykset voidaan ottaa huomioon. Yksi tärkeä syy, miksi tässä työssä olevassa case-esimerkissä käytetään ePub-formaattia on sen tekstin uudelleenjuoksutettavuusominaisuus.

Vaikka ePubin tekstin asetukset on muokattavissa, pystyy eri teksteille tekemään perustyyliä, jotka ovat lähtökohtaisesti käytössä. Perustyyliä pystyy vaikuttamaan esimerkiksi kirjasintyyppiin, tekstin kokoon, riviväliin, sisennyksiin ja kappaleväliin.

Perinteisesti kirjan graafisessa suunnittelussa mietitään tarkkaan esimerkiksi kirjan sivun koko, marginaalien ja palstojen koot, typografia, värisävyt, sisuksen ja kannen paperilaatu, kuvien asettelu ja painotekniikka. E-kirjan suunnittelussa ei voida ottaa läheskään kaikkia painetun kirjan ominaisuuksia huomioon. Fyysisiä elementtejä ei tietenkään sähköisessä kirjassa ole, ja montaa muutakaan asiaa graafinen suunnittelija ei voi yksiselitteisesti päättää, koska päätelaitteita on lukemattomia ja e-kirjan tulisi olla luettavissa niillä kaikilla.

Tässä työssä ei käsitellä laajasti painetun kirjan graafista suunnittelua, koska e-kirjassa ei voida ottaa samoja asioita niin tarkasti huomioon. Käsittely rajataan e-kirjassa käytettäviin mahdollisuuksiin.

5.5 E-kirjan kansi

Kirjasuunnittelun yksi keskeinen osa-alue on kannen suunnittelu. Kannen ulkoasulle asetetaan yleensä useita eri tavoitteita. Kannen halutaan usein kuvaavan edes jollain tavalla sisältöä tai kirjan tunnelmaa. Kaunokirjan kannen erottaa usein helposti esimerkiksi tietokirjan kannesta. Kannen on yleensä hyvä erottua muista kirjoista. Kirjakaupassa kirjat kilpailevat kuluttajan huomiosta. Kansi voi parhaimmillaan houkuttaa kuluttajan tutustumaan kirjaan ja ostamaan sen. Pahimmillaan kansi voi haitata kirjan myyntiä. (Makkonen 2004, 251.)

E-kirjassakin tarvitaan kansi. Kannella erottaa kirjat toisistaan ja sillä voi saada myös huomiota verkkokirjakaupan valikoimanäkymässä. Kannen huolellista suunnittelua ei kannata unohtaa sähkökirjassa. Sähkökirjan kannessa ei tarvitse miettiä kirjan selkää, eikä välttämättä takakanttakaan. Tärkeää on etukansi.

Yleensä kaupallisessa tuotteessa kannen halutaan olevan myyvä. Riippuu kirjan aiheesta, mitä voidaan pitää myyvänä. Kirja voi olla esimerkiksi kirkkaan värinen, jotta se erottuu lukuisten kirjojen joukossa kirjakaupassa. Etenkin kaunokirjallisuudessa on tapana, että kirjailijan nimi näkyy isolla, koska kirjailijan nimi myy. Kirjaan yritetään usein löytää hyvä kuva tai luoda osuva kuvitus, jotta kannesta saataisiin mielenkiintoinen. Painetussa kirjassa

voidaan käyttää myös erilaisia painoteknisiä ratkaisuja, joilla saadaan kannesta mielenkiintoinen ja esimerkiksi saadaan lisättyä laatuvaikutelmaa. (Makkonen 2004, 259.)

Kannessa voidaan käyttää esimerkiksi foliointeja, lakkauksia tai kohokuviointeja. Myös erikoisvärejä voidaan käyttää tuomaan mielenkiintoa kanteen. Painetulle kirjalle voidaan valita kovat kannet ja paperi voidaan valita halutun vaikutelman mukaan.

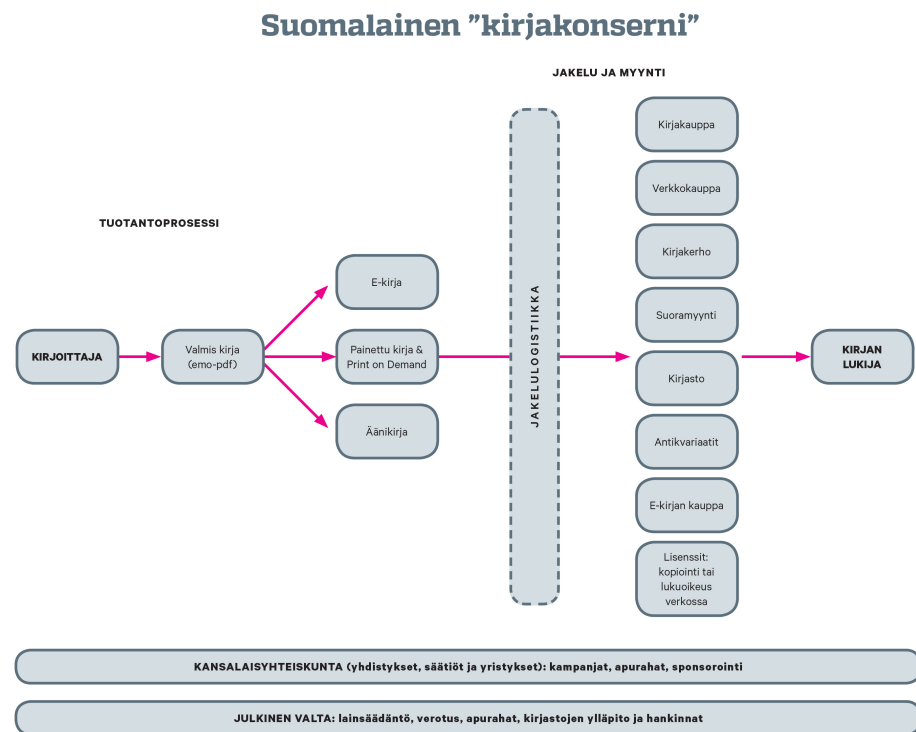
E-kirjan kannen suunnittelussa ei voida juuri käyttää perinteisen kirjan fyysisiä elementtejä. E-kirjan kannen voi toki tehdä RGB-värisenä, jolloin värisävyjä on käytettävissä huomattavan paljon enemmän kuin mitä painoväreillä pystytään toistamaan. RGB (*Red Green Blue*) on näytöissä ja televisioissa käytetty värijärjestelmä, joka muodostuu punaisen, vihreän ja sinisen valon lähteistä. Vastaavasti painotuotteissa käytetään yleensä CMYK-värijärjestelmää, sekoitetaan painovärejä, jotka ovat syaani, magenta, keltainen ja musta.

E-kirjan kannelle pätee yleensä samat tavoitteet kuin painetun kirjan kannelle.

Keinovalikoima ovat kuitenkin hieman erilainen. Sähkökirjakaupassa on yleensä esillä monta kirjaa samalla selainsivulla. Tällöin kirjan kansi näkyy suhteellisen pienenä. Tekstin on tämän vuoksi hyvä olla tarpeeksi suurta ja fontin helppolukuista myös pienemmässä koossa. Selaamalla verkkokirjakauppoja voi todeta, että kirjat on aseteltu usein valkoiselle pohjalle. Tämän vuoksi valkoisesta erottuvaa pohjaväriä kannattaa suosia kannen kuvituksessa. Kannessa ei välttämättä kannata olla paljon pieniä elementtejä, koska niiden erottaminen pienestä kuvasta on hankalaa. Rungas elementtien määrä voi tehdä kannesta myös levottoman. Muun muassa näitä kanteen liittyviä asioita pohdittiin myös haastattelussa kirjaston asiantuntijoiden kanssa (Kalke, Ketonen & Kärpijoki 2016.)

6 Julkaisumarkkinat ja sähkökirjojen tämänhetkinen tilanne Suomessa

Suomen kirjajamarkkinoilla toimivat osapuolet ovat kustantamot, kirjakaupat (myös webkaupat) kansalaisyhteiskunta sekä julkinen valta. Kirjan tuottamiseen ja jakeluun osallistuvat kirjailijat, kustannustoimittajat, graafiset suunnittelijat, painoammattilaiset, markkinoijat, logistiikan työntekijät, kirjakaupan ihmiset ja kirjastohenkilöstö. Kirjojen tuotanto työllistää arviolta 10 000–15 000 henkilöä suoraan ja välillisesti paljon suurempaakin määrää ihmisiä. (Ekholm, Repo 2010, 32.) Kuvassa 1. on esitetty visuaalisesti suomen kirjajamarkkinoiden osapuolet.

Kuva 1. (Ekholm, Repo 2010, 34–35)

6.1 Tilastotietoa julkaisumarkkinoista

2015 painettujen kirjojen ja sähköisten julkaisujen arvonlisäveroton kokonaisymyynti Suomessa oli yhteensä 232 miljoonaa euroa. Tästä summasta sähköisten julkaisujen osuus oli n. 19,5 miljoonaa euroa. Sähkökirjojen myynti oli tästä alle 1,5 miljoonaa euroa. (Suomen Kustannusyhdistys 2016.) Oheiseen informaatiografiikkaan (kuva 2.) on kerätty tietoja Suomen julkaisumarkkinoista. Mukaan on otettu erityisesti tähän työhön liittyviä tunnuslukuja. Mukana on myös viime vuosien kehitystä kuvaavia diagrammeja.

Suomen Kustannusyhdistys jakaa kirjallisuuden lajit 5 kategoriaan, jotka olivat markkinaosuuksineen ja nettomyynniltään vuonna 2015:

- Oppikirjat, 34,8 %, 80,8 miljoonaa euroa
- Kaunokirjallisuus, 14,9 %, 34,5 miljoonaa euroa
- Lasten- ja nuorten kirjat 11,7 %, 27,1 miljoonaa euroa
- Sarjakuvat, 3,3 %, 7,9 miljoonaa euroa
- Tietokirjat, 35,3 %, 82,0 miljoonaa euroa

Oppikirjat ja tietokirjat ovat selvästi suurimmat kirjallisuuden lajit. Kaunokirjallisuus on kolmantena yli 15 prosenttiyksikköä pienemmällä markkinaosuudella kuin kaksi ensimmäistä.

Informaatiografiikasta huomaa selkeästi, kuinka pieni osuus (8,4 %) julkaisuista on sähköisiä. Sähköisistä julkaisuista vain 7 % on sähkökirjoja. Sähkökirjoja oli vuonna 2015 kirjallisuuden kokonaisymyynnistä vain 0,6 %. Sähkökirjojen kokonaisymyynti on kuitenkin kasvanut joka vuosi tarkasteluaikana (2007–2015). Vuonna 2012 myynti yli kaksinkertaistui, minkä jälkeen kasvu on hieman tasaantunut. Vuodesta 2014 vuoteen 2015 sähkökirjojen kokonaisymyynti kasvoi noin 6 prosenttia. (Suomen Kustannusyhdistys 2016.)

Vuonna 2015 sähkökirjojen myynti oli 19,5 miljoonaa euroa. Painetun kirjallisuuden kokonaisymyynti on vastaavasti laskenut tarkasteluaikana joka vuosi. Vuodesta 2011 vuoteen 2015 painetun kirjallisuuden myynti on laskenut noin 18 %. Vuonna 2011 painettujen kirjojen myynti oli 259,8 miljoonaa euroa, josta se laski neljässä vuodessa 47,3

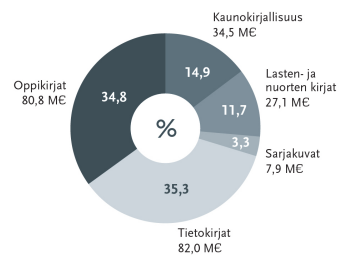
miljoonaa euroa ollen vuonna 2015 212,5 miljoonaa euroa. (Suomen Kustannusyhdistys 2016.)

Vuonna 2015 Suomessa julkaistujen painettujen uutuuksien määrä oli 3493 ja sähkökirjauutuuksien määrä oli 1171, joista 1142 oli julkaistu aiemmin painettuna. (Suomen Kustannusyhdistys 2016.)

Sähkökirjamarkkinat Suomessa 2015

(Luvut perustuvat Suomen kustannusyhdistyksen jäsenten myyntitietoihin)

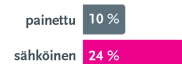
Myynnin jakautuminen kirjallisuuslajeittain 2015, arvonlisäveroton nettomyynti 232,0 M€

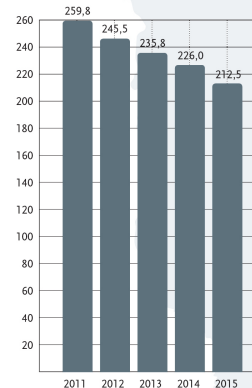
Ladattavat sähkökirjat suhteessa muihin julkaisumuotoihin

Kirjojen arvonlisävero

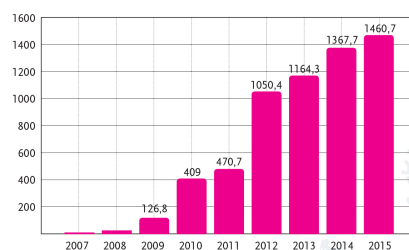
Painetut kirjat yhteensä (Kokonaismyynti (milj. e))

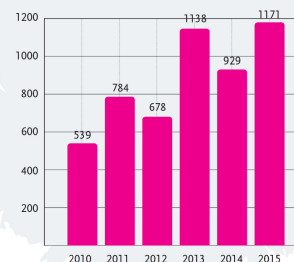
Julkaistut uutuudet

Ladattavat sähkökirjat yhteensä (Kokonaismyynti (1000 e))

Ladattavat sähkökirjat yhteensä (Julkaistut uutuudet)

Kuva 2. (suomenkustannusyhdistys.fi)

6.2 Mitä julkaisutilastot kertovat?

Tämän työn kannalta silmiinpistävää edellä esitetyistä myyntimääristä on sähköisen julkaisemisen ja erityisesti sähkökirjojen hyvin pieni osuus Suomen julkaisumarkkinoista. Vaikka sähkökirjojen myynti on lisääntynyt viime vuosina, on se edelleen hyvin pienessä roolissa. Tätä työtä varten tehdyissä haastatteluissakin tuli ilmi se, että sähkökirjojen vähäisen myynnin takia niiden tuottamisesta on vaikeaa saada kannattavaa. Useimpia kirjoja ei vielä nykyään ole kannattavaa tehdä pelkästään sähkökirjaksi, vaan edelleen on tehtävä painettu kirja, jonka lisäksi voidaan pienellä lisäpanostuksella tehdä myös e-kirja saataville kuluttajille.

Luvuissa on hyvä huomioida painettujen kirjojen kokonaismyynnin jatkuva lasku. Kirjalalla on haasteita saada kirjojen myyntimäärien lasku loppumaan. Oletettavasti tämä yleinen kirjamyynnin lasku jarruttaa myös sähkökirjojen myynnin kasvua.

E-kirjauutuuksia julkaistaan yli tuhat kappaletta vuodessa. Vaikka painettuja kirjoja julkaistaan kolminkertainen määrä, ei e-kirjojen myynnin vähäisyys näyttäisi ainakaan johtuvan nimikkeiden vähyydestä.

Sähkökirjojen korkeampi arvonlisävero verrattuna painettuun kirjaan vaikuttaa varmasti hyvin paljon myyntimääriin. Oikeastaan myös kaikki haastateltavat toivat tämän esiin. Ihmisten voi olla vaikeaa ymmärtää, miksi sähköinen kirja maksaa saman verran kuin painettu. Painetun kirjan ostaessaan kuluttaja saa kuitenkin fyysisen tuotteen itselleen. Sähkökirjasta saa vain kopion omalle laitteelleen. Sähkökirjan ostaja saattaa myös ihmetellä mihin katoaa paino- ja jakelukustannuksissa säästetty raha.

6.3 Mikä jarruttaa sähköisen kirjan yleistymistä?

Kirjojen myynti ei ole kasvanut Suomessa kymmeneen vuoteen (Ekholm & Repo 2010, 53). Sähkökirjojen myynti on kasvanut jonkin verran viime vuosina (Suomen Kustannusyhdistyks 2016). Kasvu ei ole ollut läheskään yhtä suurta kuin esimerkiksi Yhdysvalloissa. Sähkökirjojen yleistymistä hidastaa moni asia. Suomessa sähkökirjojen

osuus kirja-alan myynnistä on edelleen alle prosentin. (Inkinen, Löytönen, Rutanen 2014, 143.)

Perinteinen kirja on vuosisatoja vanha formaatti, joka on kestänyt aikaa ja osoittanut käyttökelpoisuutensa. Voidaan sanoa, että tällä hetkellä kirjoja lukevat ihmiset ovat kaikki aloittaneet lukemisuransa lukemalla perinteisiä painettuja kirjoja. Sähkökirjaan siirtyminen vaatii lukijalta monta tottumusmuutosta.

Yksi selkeä sähkökirjojen yleistymisen jarruttaja Suomessa on e-kirjojen painettuja korkeampi arvonlisävero. E-kirjojen arvonlisävero on 24 % kun painettujen kirjojen arvonlisävero on 10 %. (Noponen 2014) Tämä on myös yksi syy siihen, ettei sähkökirja ole painettua halvempi. Kuluttajalle tämä voi olla sähkökirjan ostoa rajoittava tekijä, koska painettu kirja on konkreettinen esine, eikä vain niin sanotusti bittejä bittiavaruudessa. Tämä tuli myös esiin esimerkiksi haastatteluissa:

”E-kirjojen hinta pitäisi kuluttajan mielestä olla halvempi kuin painetun kirjan. Asiakas ei välttämättä ymmärrä miksi e-kirja maksaa saman verran kuin painettu.”
(Kunnas 2016)

Sähkökirjojen käyttöä rajoittaa myös se, että niiden lukeminen vaatii lukulaitteen. Suurimmalla osalla ihmisistä alkaa jo olla älypuhelin, mutta se ei ole paras mahdollinen laite sähkökirjojen lukemiseen näytön suhteellisen pienen koon takia. Taulutietokoneita tai varsinaisia lukulaitteita (esimerkiksi Amazonin Kindle) on jo paljon harvemmalla kuluttajalla (Kairisalo 2010, luku 5.1). On siis vielä paljon ihmisiä, joiden ei kannata suoraan hankkia sähkökirjaa, vaan ensin heidän pitäisi hankkia e-kirjojen lukemiseen sopiva laite ja opetella käyttämään sitä.

Vaikka ePub-formaatti on kehitetty juuri sitä varten, että e-kirjat avautuisivat kaikilla lukulaitteilla ja -ohjelmilla oikein, voi ongelmia kuitenkin olla. Amazonilla on oma azw-formaatti, jota voi lukea vain Kindle-lukulaitteella. Näin ollen Amazonista ostettuja e-kirjoja ei välttämättä pysty lukemaan omalla lukulaitteellaan vaan niitä varten joutuu

hankkimaan joko Kindlen tai sellaisen lukuohjelman, joka lukee azw-formaattia (Tiedostomuodot – formaatit 2016). Haastatteluissa Tiina Kunnas otti esiin näitä ongelmia e-kirjoista: Kuinka esimerkiksi hankkimiaan kirjoja voisi lukea eri laitteilla? Voisiko yhdellä lisenssillä olla useita latauskertoja? (Kunnas 2016)

Sähkökirjojen julkaiseminen ei ole itsestään selvää kustantamoillekaan. E-kirjojen myyntimäärät ovat niin pieniä, että pelkän e-kirjan julkaiseminen ei ole kannattavaa. Vaikka E-kirjan teossa säästää painokustannuksissa, on otettava huomioon siitä tulevia lisäkustannuksia. E-kirjalla on korkeampi arvonlisävero kuin painetulla kirjalla. Kustantamojen täytyy myös hankkia teknistä osaamista ja luoda uusia toimintamalleja ja tuotekonsepteja. Aineistojen teknisten suojausten luominen ja ylläpito vaatii resursseja ja mahdollinen piratismi aiheuttaa lisämenetyksiä. (Ekholm & Repo 2010, 147.) Myös esimerkiksi painettuja kirjoja varten suunnitellut kustannussopimukset eivät välttämättä ota huomioon mahdollista sähköistä julkaisemista (Inkinen, Löytönen & Rutanen 2014, 135).

Kuluttajien sähkökirjatietoisuus voisi olla suurempi. On vielä paljon ihmisiä, jotka eivät ole kokeilleet ePub-formaattiin perustuvaa sähkökirjaa ja sen ominaisuuksia. Sähkökirjan hankkiminen vaatii jonkin verran teknistä osaamista, joka voi olla monelle iso kynnyks sähkökirjan kokeilemiselle. Pitää myös ottaa huomioon vanhemmat ihmiset, jotka syrjäytyvät jo muutenkin digitalisaation myötä. Heille sähkökirja ei varmasti tule olemaan läheinen tuote koskaan. (Kalke, Ketonen & Kärpijoki 2016.)

Kuluttajat ovat tottuneet perinteiseen kirjaan. Sähköisiin lukulaitteisiin tottuminen vie aikaa ja lukulaitteella lukeminen voi tuntua raskaalta. Nykyään ihmiset viettävät paljon aikaa esimerkiksi tietokoneen tai älypuhelimien äärellä, joten näyttöjä tulee katseltua paljon jo ilman sähkökirjojen lukemista. Varsinkin illalla voi olla rauhoittavaa laittaa sähköiset laitteet kiinni ja vaikka lukea painettua kirjaa. Helsingin Sanomat käsitteli tätä asiaa 30.9.2016 artikkelissa. Siinä lukiolaiset toivoivat enemmän painettuja opiskeluaineistoja. Heidän mielestään sähköisten materiaalien lukeminen oli raskasta ja silmät rasittuvat

näyttöä tuijottaessa. Keskittyminen myös herpaantuu helposti sähköisten aineistojen ääressä. (Harju 2016.)

Sähkökirjan hankinta voi aiheuttaa kuluttajalle epävarmuutta. Säilyykö kirja ja lukuoikeus, kun esimerkiksi päivittää lukulaitetta. Kuluttajalla voi olla myös pelko, että itse sählää jotenkin ja hävittää ostetut kirjat lukulaitteeltaan. Sähkökirjan hankinta vaatii myös enemmän teknistä osaamista kuin painetun kirjan hankinta. Voidaan olettaa, että esimerkiksi niillä ihmisillä, joilla on ongelmia tietotekniikan käytössä, on vaikeuksia myös e-kirjojen hankinnassa ja käytössä. (Kunnas 2016.)

Sähkökirjojen valikoima on suppeampi kuin painettujen kirjojen. Haluamaansa kirjaa ei välttämättä löydy e-kirjaversiona. Tämä ei ainakaan lisää e-kirjojen myyntiä.

E-kirjojen lainaamisessa ongelmia voi tuottaa myös lukuoikeuksien määrä per nimeke. E-kirjakin voi loppua kesken, mikä voi aiheuttaa hämmästyä. Sähköisissä tuotteissa ei olla totuttu siihen, että ne voisivat loppua kesken. Digitaalista sisältöähän pitäisi pystyä kopioimaan loputtomasti. Haastatteluissa kirjaston edustajat sanoivat, että tästä tulee heille usein kyselyä. Tätä lukuoikeuksien loppumisen ongelmaa on pyritty ratkaisemaan niin, että kirjasto seuraa e-kirjojen lainaus- ja varausmääriä. Tarvittaessa hankitaan tietyille kirjalle lisää lisensoijia, jos näyttää siltä, että kysyntä ylittää reilusti tarjonnan. Sekin tuli haastatteluissa ilmi, että sähkökirjojen jakeluorganisaatioilla on kuitenkin vielä paljon kehitettävää tässä asiassa. (Kalke, Ketonen & Kärpijoki 2016.)

Yksi perusongelma sähkökirjaliiketoiminnassa voi olla se, että ihmiset eivät ole oikein tottuneet maksamaan sähköisistä sisällöistä. Esimerkiksi ilmaiseksi luettavia internetsivuja, blogeja ja keskustelupalstoja on olemassa valtavasti. (Inkinen, Löytönen & Rutanen 2014, 12.) Harva kyseenalaistaa sitä että, fyysisestä tuotteesta täytyy maksaa jotain. Sähköisessä materiaalissa tilanne on täysin toinen.

Varsinaisia lukulaitteitakin voi olla tällä hetkellä vaikea hankkia tai päästä edes kokeilemaan. Nopealla kierroksella kirjakaupoissa ja kodinkoneliikkeissä tuli tietoa, että

lukulaitteita ei ole myynnissä, koska niille ei ole ollut tarpeeksi kysyntää sen jälkeen, kun taulutietokoneet alkoivat yleistyä. Haastattelussa kirjaston edustajatkin mainitsivat, että kirjastoihin ei ole vuosiin hankittu uusia lukulaitteita e-kirjoja varten. Lukulaitteiden hallinnointi oli kuulemma vaikeaa, koska lukulaitteet ovat personoituja tietylle henkilölle ja aina lainauksen jälkeen ne täytyi tyhjentää edellisen käyttäjän tiedoista. Eli näin ollen edes kirjastossa ei välttämättä pääse kokeilemaan sähkökirjanlukulaitetta. (Kalke, Ketonen & Kärpijoki.)

Sähkökirjojen lukemista voi rajoittaa myös tieto siitä, että jokin taho pystyy valvomaan, kuka lukee mitään. Periaatteessa mikään ei estä käyttäjätietojen keräämistä lukulaitteen ollessa kytkettynä verkkoon, eikä ole tarkkaa tietoa siitä, kuka tietoja pääsee tarkastelemaan. Tämä voi olla suurempi ongelma maissa, joissa ihmisten tekemisiä valvotaan tiukasti ja esimerkiksi valtiovallan vastaisen materiaalin lukemisesta voidaan rangaista. (Inkinen, Löytönen & Rutanen 2014, 169.)

Seuraavassa taulukossa on vertailtu painetun ja sähköisen kirjan ominaisuuksia Herkman ja Vainikan (2012, 91) tutkimusaineiston mukaan.

Taulukko 1. (Herkman & Vainikka 2012, 91)

Painettu kirja	E-kirja
Mukava lukea (paitsi painavat ja isot kirjat)	Tietokoneen näytöltä epämiellyttävä lukea (lukulaitteiden leviäminen muuttaa arviota?)
Miellyttävä käyttöliittymä	Tietoturva- ja suojauskäytännöt hankalia
Säilyvä, monikäyttöinen kestohyödyke	Kertakäyttöisyys, epävarma säilyvyys
Laajat valikoimat	Suppeat valikoimat (toistaiseksi)
Saatavuus voi olla epävarma ja hidas (kirjan kierrosta tullut liian nopea)	Nopea saatavuus, aika- ja paikkariippumattomuus (ns. <i>long tail</i> : vanhojen kirjojen saatavuus paranee)
Paperi epäekologinen materiaali?	Ekologisuus (ei tarvita "kuolleita puita")
Hinnat vaihtelevat halvoista pökkareista kalliisiin	Tulisi olla painettua kirjaa selkeästi halvempi

6.4 Mikä edesauttaa sähköisen kirjojen yleistymistä

Kirjastohenkilöstön haastattelussa tuli ilmi, että fyysisiä kirjoja tuntuu olevan jo liikaa maailmassa. Vanhoja kirjoja ei halua kukaan. (Kalke, Ketonen & Kärpijoki.) Sähköinen kirja on ratkaisu tähän. Niistä ei tule jätettä. Niiden painamiseen ja jakeluunkaan ei tarvitse käyttää luonnonvaroja, joten ne ovat hyvin ekologinen vaihtoehto paperiseen kirjaan nähden. Ekologiset arvot ovat muutenkin yhteiskunnassa nousussa, joten tämäkin puoltaa sähkökirjojen käytön lisääntymistä.

E-kirjojen ja niitä myyvien kauppojen määrä lisääntyy, mikä lisää kilpailua ja osaltaan varmasti laskee sähkökirjojen hintoja. E-kirjojen arvonlisäveroonkin varmaan jossain vaiheessa puututaan ja sitä lasketaan. Hintojen lasku varmasti lisää e-kirjojen kysyntää.

Kun e-kirjat tulevat tutummiksi eri toimijoille aletaan varmasti miettiä enemmän, mitä lisäarvoa sähköinen julkaisu voi tuoda painetulle materiaalille. Vastakkainasettelun vähentyminen lisää sähkökirjan ominaisuuksien hyödyntämistä kustantamisessa. Tämä osaltaan varmasti lisää e-kirjojen tuotantoa. (Pikkusaari 2016.)

Jakamistalous ja omistamisen tarpeen väheneminen ovat trendejä. Fyysisille tuotteille ei anneta välttämättä tulevaisuudessa niin paljon arvoa, joten e-kirja on varteenotettava vaihtoehto fyysiselle kirjalle. (Wikström 2016)

Opetus- ja kulttuuriministeriöllä on meneillään avoin tiede ja tutkimus -hanke tiedon saatavuuden ja avoimen tieteen edistämiseksi. Tämä luultavasti johtaa siihen, että korkeakoulut tulevat julkaisemaan yhä enemmän materiaalia e-kirjoina. (Nevalainen 2016)

6.5 Nuoret lukijoina

Paljon on oltu huolissaan nuorten lukutottumuksista. Nuoret käyttävät vapaa-aikaansa nykyään paljon esimerkiksi sosiaalisessa mediassa, pelien parissa ja eri musiikki- ja videopalveluissa. Myös internet on muuttanut lukemista ja vienyt sitä poukkoilevammaksi ja lyhyitä tekstejä suosivaksi. Internetissä selailuun ylipäätään käytetään enenevässä määrin

aikaa. Lukemiselle ei välttämättä jää aikaa, eikä se kiinnosta välttämättä samalla tavalla kuin vanhempia sukupolvia. (Inkinen, Löytönen & Rutanen 2014, 91–101.)

Valtaosa varhaisnuorista lukee kirjoja ainakin joskus, mutta murrosiässä lukeminen vähenee. Nuoret luupin alla 2012 -tutkimuksesta ilmenee, että lähes puolet yhdeksäsluokkalaisista ei lue kirjoja koskaan. Pojat lukevat vähemmän kuin tytöt. Kirjojen lukeminen kuuluu enemmän tyttöjen harrastuksiin. Tässä kohtaa on hyvä huomioda, että nuoria ei varsinkaan nykyään voi käsitellä kovinkaan homogeenisenä joukkona, koska yhtenäiskulttuuri on rapistunut ja nuorten kokemusmaailmassa on nykyään paljon erilaisia alakulttuureja ja kulttuurin käyttämisen malleja. (Inkinen, Löytönen & Rutanen 2014, 97–101.)

Nuorten lukemisen ja erityisesti pitkien tekstien lukemisen väheneminen tuo varmasti tulevaisuudessa vaikeuksia julkaisumarkkinoille ja tätä kautta myös sähkökirjojen myynnin kasvulle.

7 Kuinka ePub toteutetaan teknisesti

Tämän lopputyön yhtenä tavoitteena oli oppia tekemään e-kirjoja ja tutkia miten se vaikuttaa kirjan ulkoasuun suunnitteluun. Tekemistä on opeteltu verkosta löytyvillä ohjeilla sekä yrityksen ja erehdyksen kautta kokeilemalla. Tässä luvussa käsitellään sitä, kuinka sähköinen ePub-kirja toteutetaan teknisesti Adobe-yhtiön InDesign-nimisellä taitto-ohjelmalla. InDesign on taitto-ohjelmien markkinajohtaja ja sen uusimmissa versioissa on kehitetty ominaisuuksia, joka helpottavat ePub-tiedoston luontia.

Tätä työtä tehdessä vuonna 2016 viimeisin InDesign-versio on InDesign CC 2017.0 (2.11.2016 julkaistu versio). Käytetty ohjelmaversio on englanninkielinen. InDesignissa tehdystä taitosta pystyy suoraan luomaan ePub-tiedoston. Sähkökirjan taiton voi toteuttaa pitkälti samalla tavalla kuin painettavaksi tarkoitettun kirjan. Taiton täytyy kuitenkin olla johdonmukaisemmin tehty ja tietyt asiat on otettava huomioon, jotta sähkökirjan luonti onnistuu.

Tässä esitetyt huomiot koskevat erityisesti ePub 2.0.1-versiota. Lukuohjelmien ja -laitteiden paljoudesta johtuen on vielä vuonna 2016 syytä käyttää tätä 2.0.1 formaattia eikä siirtyä uusimpaan ePub 3.0-versioon. Monet lukuohjelmat eivät vielä välttämättä tue kunnolla uusinta versiota ja e-kirjan lopullinen ulkoasu ei välttämättä näytä toivotulta loppukäyttäjän laitteella. (Wikström 2016)

Tässä luvussa käsiteltyjä teknisiä ominaisuuksia on käytetty tätä työtä varten tehdyssä julkaisusarjan ulkoasumuutoksessa.

7.1 Huomioon otettavia teknisiä asioita

E-kirjan taitossa huomioon otettavia asioita ovat muun muassa:

- Taitossa kaikki tekstit täytyy tyyllittää kappaletyyleillä
- Kappaletyyleille täytyy asettaa ns. html vienti-tagit
- Leipätekstin on hyvä olla liehureunainen
- Leipätekstissä ei kannata käyttää tavutusta

- Kursivoinnit ja lihavoinnit täytyy tyyllittää kirjasintyyllillä
- Kappale- eikä kirjasintyyliessä ei saa olla skandeja
- Leipätekstin on hyvä olla alusta loppuun samassa juoksutuksessa sisältäen myös otsikot
- Kuvioden, kuvien ja taulukoiden ankkurointi oikeille paikoille tekstin juoksutuksessa
- Kuvioden, kuvien ja taulukoiden vientiasetusten määrittely
- Alaviitteiden käsittely on ratkaistava (vaihtoehtoja on useita)
- Sisällysluettelolle on luotava oma sisällysluettelotyyli, jota käytetään luotaessa ePubia
- Hyperlinkkien tyyllittäminen ja linkitysten teko
- Metatietojen lisääminen.

7.1.1 Kappaleiden tyyllitys

Kaikki kirjassa esiintyvät kappaleet on tärkeä tyyllittää, jotta e-kirjan ulkoasusta tulee johdonmukainen ja samanlaiset kappaleet näkyvät samanlaisina lopullisessa kirjassa. Tyyllitys tarkoittaa sitä, että kappaleille asetetaan tyyli, jossa on esimerkiksi määritelty tekstin tyyppi, koko, riviväli ja mahdolliset sisennykset. Koko kirjassa samanarvoisille kappaleille asetetaan sama tyyli

7.1.2 Kappaletyyleille HTML-tagien asettaminen

EPubia luotaessa InDesign muodostaa CSS-tiedostoon tyyliasetukset eri kappaletyyleille. CSS-tiedostoon kerätään HTML-tekstin tyylit. Tämän vuoksi on tärkeää määritellä vientiasetukset jokaiselle kappaletyylille. Esimerkiksi 1. otsikkotason HTML-tagi on <h1>, 2. tason <h2> ja leipätekstin <p>. Tagi tarkoittaa HTML-kielessä <>-merkeillä rajattua kirjainta.

7.1.3 Liehureuna

Niin leipätekstin kuin otsikoiden on hyvä olla liehureunaisia, koska rivit alkavat tasapalstaisina repeillä helposti lukuohjelmassa varsinkin silloin, kun näyttö on pieni ja tekstikoko suhteellisen suuri.

Tämä on esimerkki liehuraunasta

Aqui dempore stiam, cus volor aut quiaernatem volenditae volorem hicit voluptam nonecus. Ur, sumquos cus si dustiuntis adit del mint hit veliquae sitibus adit, core, omnit eumquam repe velitatiost andit laborio rporepudanit aciasi ducia corit offic tendam erupis este explab ium quiderum rae recus moluptianda dolenest volupta

Tämä on esimerkki Tasapalstasta

Aqui dempore stiam, cus volor aut quiaernatem volenditae volorem hicit voluptam nonecus. Ur, sumquos cus si dustiuntis adit del mint hit veliquae sitibus adit, core, omnit eumquam repe velitatiost andit laborio rporepudanit aciasi ducia corit offic tendam erupis este explab ium quiderum rae recus moluptianda dolenest volupta

Kuva 3. Liehureunan ja tasapalstan ero.**7.1.4 Tavutus**

Tavutusta ei kannata käyttää ePub-tiedostossa, koska lukuohjelmia sekä -laitteita on lukemattomia ja oletettavasti esimerkiksi suomen kielen tavutus ei onnistu niiltä kovinkaan hyvin.

7.1.5 Kursivointien ja lihavoitien tyylitys

Kursivoinnit ja lihavoinnit on tyylitettävä kirjasintyyeillä, koska muuten ne häviävät tekstistä ePubia luotaessa ja korvautuvat kappaletyylin normaalilla tekstileikkauksella.

Tyylitys tarkoittaa sitä, että kursivoinneille ja lihavoinneille asetetaan kirjasintyyli.

Kirjasintyyli on InDesignissa ominaisuus, jolla pystytään laittamaan kappaletyylistä eroava tyyli haluttuihin sanoihin.

7.1.6 Kappale- eikä kirjasintyyeissä ei saa olla merkkejä, joita ei käytetä englanninkielessä

EPub-tiedostoa luotaessa syntävä CSS-tiedosto ottaa tyylien nimet suoraan kappale- ja kirjasintyylien nimistä. CSS-koodi saattaa mennä sekaisin, jos koodiin tulee mukaan esimerkiksi skandinaavisia merkkejä.

7.1.7 Leipätekstin on hyvä olla alusta loppuun samassa juoksutuksessa sisältäen myös otsikot

EPubin tekstien ja kuvien järjestyksen voi tehdä muutamalla tavalla, mutta hyväksi on koettu tapa, jossa kaikki teksti laitetaan samaan tekstijuoksutukseen. Tekstijuoksutus tarkoittaa sitä, kun teksti jatkuu sivulta seuraavalle katkeamatta

7.1.8 Kuvioden, kuvien ja taulukoiden ankkurointi oikeille paikoille tekstin juoksutuksessa

Kuviot, kuvat ja taulukot kannattaa ankkuroida tekstin juoksutukseen haluttuun paikkaan, jotta ne tulevat oikealle paikalle lopulliseen e-kirjaan. Ankkurointi tarkoittaa sitä, että kuvalle määritellään esimerkiksi tekstikappaleissa paikka, johon se ikään kuin kiinnitetään. Näin kuva pysyy oikealla paikalla tekstissä.

7.1.9 Kuvioden, kuvien ja taulukoiden vientiasetusten määrittely

Kuvioista ja taulukoista kannattaa tehdä pikselikuvia, koska muuten ne voivat näkyä e-kirjassa väärällä tavalla. E-kirjojen lukuohjelmat eivät osaa välttämättä piirtää esimerkiksi monisoluista taulukkoa samalla tavoin, miten se on alun perin haluttu esittää. Solut voivat olla miten sattuu ja tämä voi näyttää hyvin oudolta lukijalle. Jos kuvioita on piirretty InDesign-ohjelmalla, on kuvio ryhmiteltävä (*group*) ja sen vientiasetukset täytyy määritellä niin, että siitä tulee yksi kuva. Muuten e-kirjan lukuohjelmat eivät välttämättä ymmärrä, että kuvioon liittyvä muodot ja tekstit kuuluvat yhteen ja se näyttää ne miten tahansa. Kuvatiedostoillekin täytyy määritellä vientiasetukset, joilla määritellään esimerkiksi kuvan pakkausformaatti, resoluutio, kuvan skaalausasetukset ja tilankäyttö.

7.1.10 Alaviitteiden käsittely on ratkaistava (vaihtoehtoja on useita)

EPub 2.0 versiossa ei oikein ole yksinkertaista tapaa muokata alaviitteitä ainakaan suoraan InDesignista ePubia luotaessa. EPubissa ei ole absoluuttista sivutusta, vaan sivumäärään ja sivujen vaihtumiseen vaikuttaa esimerkiksi lukulaitteen näytön koko, tekstikoko ja tekstityyppi. Tämän takia alaviitteet eivät voi olla sivun alalaidassa, kuten usein painetussa kirjassa.

Alaviitteiden käsittelyyn on useita vaihtoehtoja:

- Yksi keino on valita vientiasetuksista valinta, joka laittaa alaviitteet ko. kappaleen jälkeen omaksi pieneksi kappaleeksi. Tämä onnistuu automaattisesti InDesign-ohjelmassa ePub-tiedostoa luotaessa vientiasetuksista valitsemalla.
- Toinen vaihtoehto on muuttaa alaviitteet loppuviitteiksi, jolloin viitteet ovat kirjan lopussa numeroituina.
- Kolmas tapa on laittaa viitteet ko. kohtiin manuaalisesti kirjoittamalla esimerkiksi sulkuihin omalla kirjasintyyllään. Tämä tapa on suhteellisen hidas, jos viitteitä on paljon. ePub 3.0 -versiossa on mahdollista tehdä alaviitteistä ns. popup-ikkunoita, jotka avautuvat viitenumeroa painettaessa. Tämä ominaisuus ei välttämättä toimi vielä aukottomasti kaikilla lukuohjelmilla.

7.1.11 Sisällysluettelolle on luotava oma sisällysluettelotyyli, jota käytetään luotaessa ePubia

Sisällysluettelolle on luotava oma tyyli InDesignin sisällysluettelotyylivalikosta, joka tallennetaan ja valitaan ePubia luotaessa. Sisällysluettelotyylissä valitaan, mitkä otsikkotasot halutaan mukaan ja niille valitaan haluttu kappaletyyli. Sisällysluetteloon tulee automaattisesti linkitykset niin, että tiettyä otsikkoa painettaessa e-kirjassa hypätään sille sivulle, jossa kyseessä oleva otsikko on.

7.1.12 Hyperlinkkien tyylittäminen ja linkitysten teko

Jos tekstissä on mukana hyperlinkkejä, voi olla hyvä tehdä niille oma kirjasintyyli. Lisäksi niille täytyy määritellä URL-osoite, joka avautuu internetselaimessa niitä painettaessa.

7.1.13 Metatietojen lisääminen

Tiedoston ns. metatietoihin täytyy lisätä ainakin kirjan nimi, mahdollinen ISBN-numero ja tekijänoikeustietoja. Sähköiset kirjakaupat voivat käyttää näitä tietoja kirjojen listaamiseen ja erotteluun. Metatiedoista esimerkiksi kirjan nimi tulee usein näkyviin e-kirjanlukuohjelmissa.

7.2 Tiedoston luonti

Kun kirja on taitettu ja tarvittavat e-kirjaa varten tehdyt asetukset on tehty asianmukaisesti, voidaan kirjasta tehdä ePub-tiedosto. Vientivalikosta valitaan reflowable ePub. Avautuvasta valikosta valitaan halutut asetukset ja lopuksi painetaan ok. Tulokseksi tulee .epub-loppuinen tiedosto, jonka voi avata e-kirjanlukuohjelmassa.

8 CASE: HAAGA-HELIA Ammattikorkeakoulun julkaisusarjan ulkoasu-uudistus

8.1 Taustaa

HAAGA-HELIA Ammattikorkeakoulu tuottaa omaa julkaisusarjaa, jossa se julkaisee vuosittain noin 15–20 julkaisua. Näissä julkaisuissa oppilaitoksen asiantuntijat kirjoittavat muun muassa tutkimus- ja kehittämishankkeiden tuloksista. Julkaisusarjassa julkaistaan muun muassa tutkimuksia, artikkelikokoelmia, kehittämisraportteja ja puheenvuoroja. (Julkaisut 2016).

HAAGA-HELIA on julkaissut julkaisusarjaansa jo vuosia ja sarjalla on ollut oma visuaalinen ulkoasunsa. Ulkoasua uudistettiin edellisen kerran vuonna 2007. Silloin vielä useimmista kirjoista tehtiin painettu versio ja sähköistä julkaisua varten näköis-PDF, joka tarkoittaa sitä, että se vastasi ulkoasultaan painettua kirjaa. (Nevalainen 2016.)

Kun vuonna 2015 ulkoasua lähdettiin päivittämään, päätettiin samalla tehdä ulkoasusta sellainen, että samasta taitosta voitaisiin mahdollisimman vaivattomasti tehdä painettu sekä sähköinen kirja. Asiakkaan toive e-kirjan formaatiksi oli ePub, koska se mahdollistaa tekstin skaalautumisen erilaisille lukulaitteille ja -ohjelmille sekä esimerkiksi tekstin asetusten muuttamisen. E-kirjojen haluttiin olevan myös luettavissa mahdollisimman monella eri päätelaitteella, joten ePub oli senkin vuoksi hyvä valinta formaatiksi. Asiakkaan mukaan HAAGA-HELIAN kirjojen sisältö on pääasiassa tutkimustyyppistä tekstiä ja mukana on kuvia, kuvioita sekä taulukoita suhteellisen vähän. Tämä myös puolsi ePubin valintaa sähköiseksi formaatiksi.

Ulkoasumuutosprojekti saatiin päätökseen vuoden 2015 lopussa, jonka jälkeen ulkoasua alettiin käyttää uusissa julkaisuissa. Melkein kaikista julkaisuista on tämän jälkeen tehty myös ePub-formaattia käyttävät e-kirjat.

Painettavan kirjan ulkoasua suunniteltaessa on yleensä hyvä jo etukäteen tietää, jos kirjasta on tarkoitus tehdä myös ePub-versio. Tällöin ulkoasusta voidaan tehdä sellainen, että lopullinen taitto on mahdollista muokata ePubissa toimivaan muotoon mahdollisimman vaivattomasti. Näin ePubin tekeminen valmiista painetusta kirjasta ei vie paljoakaan aikaa ja tulee näin myös halvemmaksi toimeksiantajalle.

8.2 Julkaisusarja ennen ja jälkeen muutoksen

Kirja on ollut formaatiltaan B5-kokoinen. Vanha ulkoasu näkyy kuvassa 4., jossa on kuva kannesta, sisällysluettelosta, luvun aloitussivusta ja esimerkki taulukosta. Uusi ulkoasu on näkyy kuvassa 5.

Sisällys

Tiivistelmä	5
Svensk sammanfattning	7
Alkusanat	9
1 Johdanto	10
1.1 Matkailun alueelliset tutkimukset ja matkailullinpiito	11
1.2 Tavoitteet ja rajaukset	11
1.3 Käsitteet	12
2 Uusimaa matkakohteena	15
2.1 Uudenmaan maakunta	15
2.2 Uudenmaan matkailullinen vetovoimaisuus	16
3 Menetelmät	22
3.1 Selvityksen eri vaiheet	22
3.2 Matkailijamäärien arviointi	23
3.3 Menomenetelmän toteutus	24
3.4 Tulomenetelmän toteutus	26
3.5 Työllisyysvaikutusten arviointi	27
4 Matkailijamäärät Uudellamaalla	28
4.1 Matkailijamäärät pääkaupunkiseudulla	29
4.2 Matkailijamäärät Länsi-Uudellamaalla	29
4.3 Matkailijamäärät Keski-Uudellamaalla	30
4.4 Matkailijamäärät Itä-Uudellamaalla	31
5 Matkailijoiden kulutus Uudellamaalla	32
5.1 Matkailijahaastattelujen taustatiedot	32
5.2 Matkailijaryhmien kulutus Uudellamaalla	34
5.3 Kulutuksen erot pääkaupunkiseudun ja muun Uudenmaan välillä	35
6 Uudenmaan matkailutulo - menetelmä	37
6.1 Pääkaupunkiseudun matkailutulo	38
6.2 Länsi-Uudenmaan matkailutulo	39
6.3 Keski-Uudenmaan matkailutulo	40
6.4 Itä-Uudenmaan matkailutulo	40
6.5 Ulkomaisten matkailijoiden kulutus	41
6.6 Kokonaismatkailutulo toimialoitain menomenetelmän mukaan	42

Tiivistelmä

Uudenmaan matkailun tulo- ja työllisyys selvitys 2013 perustuu pohjoismaisen mallin menetelmään matkailun aluetaloudellista vaikutuksista. Mallissa tutkitaan matkailun tulo- ja työllisyysvaikutuksia meno- ja tulomenetelmällä. Menomenetelmässä selvitetään eri matkailijaryhmien rahankäyttöä eri kohteisiin alueella ja tulomenetelmässä selvitetään yritysten saamaa matkailutuloa liikevaihdosta sekä matkailun työllistävistä vaikutuksista. Pohjoismaisen mallin on monitulkiteinen ja sen avulla pystytään matkailun tulo- ja työllisyysvaikutusten lisäksi selvittämään matkailukohteen kannalta tärkeitä tunnuslukuja, kuten matkailijoiden keskiikulusta ja keski viippymää kohteessa. Mallissa haasteellista on laajan empiriisen aineiston kerääminen ja aineiston perustaminen matkailijoiden ja matkailuyritysten arviointeihin.

Uudenmaan alueen matkailijamäärät, yöpymisvuorokaudet ja viipymät on arvioitu Tilastokeskuksen tilastoista, matkailijahaastattelusta ja kotitalouksille tehdyn kyselyn pohjalta. Uudenmaan alueella arvioitiin käyneen 16 miljoonaa päivämatkailijaa. Hotellieräiden yöpymisvuorokausia oli 4,8 miljoonaa ja keskimääräinen viippymä oli 2,6 vuorokautta. Muussa maksullisessa majoituksessa yöpymisten matkailijoiden yöpymisvuorokausia oli 600 000 ja keskimääräinen viippymä 4,5 vuorokautta. Vierassatamissa yöpyivät viippymä keskimäärin 2,3 vuorokautta ja yöpymisvuorokausia kertyi 80 000. Sukulaisten ja tuttavien luona yöpyvien matkailijoiden yöpymisvuorokausia oli 9,2 miljoonaa ja viippymä oli 9,8 vuorokautta.

Matkailijahaastattelussa selvitetiin eri matkailijaryhmien keskimääräistä rahankäyttöä vuorokaudessa. Tutkimuksen mukaan hotellieräat käyttivät matkailijaryhmistä eniten rahaa vuorokaudessa, 146 euroa. Vierassatamissa yöpyvien kulutus oli 75 euroa, muussa maksullisessa majoituksessa yöpyvät käyttivät 63 euroa, päiväkävijät 53 euroa ja sukulaisten ja tuttavien luona yöpyvät kuluttivat 51 euroa vuorokaudessa. Omassa vapaa-ajan asunnossa yöpyvät kuluttivat ryhmistä vähiten rahaa, 17 euroa vuorokaudessa.

Arvio matkailun tulo vaikutuksista perustuu ainoastaan Uudellemaalle suuntautuvan ja Uudenmaan sisällä tapahtuvan matkailun. Mukaan ei

4.1 Matkailijamäärät pääkaupunkiseudulla

Taulukko 3 näyttää arvioidut matkailijamäärät, viippymät ja yöpymisvuorokaudet pääkaupunkiseudulla. Määrältään ylivoimaisesti suurin matkailijaryhmä oli päiväkävijät, joita oli noin 75 miljoonaa. Sukulaisten ja tuttavien luona yöpymisvuorokausia oli noin 4,9 miljoonaa. Uudenmaan alueen hotellierätoista on runsainta pääkaupunkiseudulla, joten suuri osa hotellien yöpymisvuorokausista on alueella, noin 4,2 miljoonaa. Pääkaupunkiseudulla on selkeästi vähemmän vapaa-ajan asuntoja kuin muualla Suomessa, joten yöpymisvuorokausia kertyi noin puoli miljoonaa.

MATKAILIJARYHMÄ	MATKAILIJAMÄÄRÄ	KESKIMÄÄRÄINEN VIIPPYMÄ (VUOKA)	YÖPYMISVUOROKAUDET
Päiväkävijät	7 445 000	1	
Hotellissa yöpyvät	15 70 000	2,7	4 240 000
Muussa maksullisessa majoituksessa yöpyvät	44 000	4,1	182 000
Vierassatamissa yöpyvät	7 000	3,1	22 000
Tuttavien ja sukulaisten luona yöpyvät	1 253 000	4,7	5 888 000
Vapaa-ajan asunnossa yöpyvät		70 (vuodessa)	482 000

Taulukko 3. Pääkaupunkiseudun matkailijamäärät, matkailijoiden keskimääräinen viippymä ja yöpymisvuorokaudet.

4.2 Matkailijamäärät Länsi-Uudellamaalla

Taulukko 4 kuvaa matkailijamääriä, viippymää ja yöpymisvuorokausia Länsi-Uudellamaalla. Myös tämän alueen selkeästi suurin matkailijaryhmä oli päiväkävijät, joita oli noin 3,4 miljoonaa. Länsi-Uudellamaalla on selvästi eniten vapaa-ajan asuntoja verrattuna muihin Uudenmaan alueisiin. Kaikista Uudenmaan vapaa-ajan asunnoista 59 % sijaitsee Länsi-Uudellamaalla. Yöpymisvuorokausia vapaa-ajan asunnoissa oli 4,3 miljoonaa. Vierassatamissa yöpyttiin muista Uudenmaan alueista eniten, yöpymisvuorokausia tässä ryhmässä kertyi 46 000. Hangossa sijaitsevat Suomen suurimmat vierassatamat, ja rannikkoalue on muutenkin suosittua veneläluetta.

Kuva 4. Julkaisusarjan vanha ulkoasu.

8.3 Toteutus

Toteutuksessa pyrittiin ottamaan huomioon aikaisemmassa luvussa esiin nostetut asiat. Leipäteksti esimerkiksi muutettiin liehureunaiseksi. Otsikoiden kirjasin vaihdettiin Frutiger-kirjasimesta Myriad-kirjasimeksi, koska Myriad on yleisempi kirjasin ja toistuu varmemmin lukulaitteissa. Kaikki otsikot aseteltiin sivun vasempaan laitaan, jotta ne näkyvät mahdollisimman virheettömästi e-kirjassa.

Taulukot muutettiin taustaväriykseltään valkoisiksi, jotta ne ovat helposti luettavissa myös lukulaitteen täytöltä. Kuvioita varten tehtiin aikaisempaa paksumpireunainen kehys, jotta kuvat erottuvat paremmin ympäröivästä tekstistä e-kirjassa.

Ulkoasusta otettiin pois leipätekstin vieressä ollut pystyviiva. Elementtejä pyrittiin muutenkin vähentämään ulkoasusta, koska ne kuitenkin häviävät ePub-versiossa. Painetun ja sähköisen version haluttiin olevan ulkoasultaan mahdollisimman samanlaisia.

Sisällysluettelon tyyliä muokattiin hieman, jotta sen tyyli sopii paremmin e-kirjaankin.

Aikaisempaan kanteen oltiin hyvin tyytyväisiä, joten kannen ulkoasua muutettiin vain hieman. Huomioitavaa on, että julkaisusarjaa ei myydä, kuten esimerkiksi kaunokirjallisuutta verkkokaupassa, joten kannen ei tarvitse olla samalla tavalla myyvä. Kannen hallitseva elementti on joka kirjaan vaihtuva valokuva tai kuvitus.

8.4 Miten projektissa onnistuttiin

Ulkoasun uudistusprosessin aikana kävi ilmi, että asiakas oli suhteellisen tyytyväinen vanhaan ulkoasuun, joten ulkoasua ei haluttu muuttaa radikaalisti. Siksi päädyttiin tekemään hienovaraisia muutoksia ja muokkaamaan lähinnä tekstin ja kirjasimien yksityiskohtia. Kirjan formaatinkin haluttiin pysyvä samana

Ulkoasusta tuli sellainen, että siitä on suhteellisen helppoa tuottaa tarvittaessa painettu kirja tai ePub-versio. Sähkökirjan teko taitosta ei vie paljoakaan aikaa ja sen pystyy tekemään kuka tahansa yhteistyökumppaniyrityksestä.

Painettuja ja sähköisiä kirjoja on tehty jo useita uudella ulkoasulla. Ulkoasu on ollut niissä yhtenäinen ja asiakas on ollut tyytyväinen niin painettuihin kuin sähköisiin versioihin.

HAAGA-HELIAN julkaisusarjan kirjoja voi tilata oppilaitoksen omasta verkkokaupasta osoitteesta: <http://shop.haaga-helia.com/>

9 Johtopäätökset

Tässä työssä on käsitelty e-kirjojen markkinoita Suomessa ja pohdittu, mistä johtuu sähkökirjojen vähäinen myynti. Lisäksi on haastateltu julkaisutoimintaan jollain tavalla liittyviä henkilöitä. Haastattelujen perusteella olen saanut paljon uutta näkemystä sähkökirjoihin liittyvistä asioista ja miten sähkökirjamaailma on muuttumassa lähitulevaisuudessa.

Maailmassa on menossa digitalisaatio, joka tavalla tai toisella vaikuttaa oikeastaan kaikkiin ammattialoihin. Sähkökirjojen myynti ei vielä ole Suomessa merkittävää verrattuna perinteisiin kirjoihin. Myynti on vielä alle prosentin julkaisumarkkinoiden kokonaisymyynnistä. Oletettavaa on, että sähkökirjojen myynti kasvaa, mutta ei varmaan räjähdysmäisesti seuraavina vuosina.

Sähkökirjojen tulevaisuutta on vaikea ennustaa kovin pitkälle. Haastatteluissa tuli vahvasti esille se, että sähkökirja saattaa jäädä sellaisenaan välivaiheeksi, kun tulevaisuudessa sähköiset julkaisut muuttuvat yhä enemmän monimediallisiksi kokonaisuuksiksi. E-kirja olisi vain yksi osa suurempaa kokonaisuutta. Ammattikirjapuolella ollaan jo menossa vahvasti tällaiseen kokonaisuusajatteluun, jossa asiakkaille tarjotaan hankittavaksi vain tarvittavia osia isommasta kokonaisuudesta. Sähkökirja saattaa erikoistua erityisesti kaunokirjallisuuteen ja tutkimustyyppisiin julkaisuihin. Esimerkiksi oppimateriaalit varmaan muuttuvat entisestään jonkinlaiseksi hybridiksi, joka on yhdistelmä kirjoista, online-julkaisuista ja vaikka artikkelikokoelmista.

Tätä työtä varten haastateltujen henkilöiden mielestä olisi hyvä keksiä jotain täysin uusia innovaatiota sähkökirjoihin. Sähköisyyden olisi hyvä tuoda jotain oleellista lisäarvoa e-kirjaan. Tällä hetkellä, kun e-kirjat vielä maksavat suunnilleen saman verran kuin painetut kirjat, niiden ostamista voi olla vaikea perustella.

Monet graafiset suunnittelijat ovat orientoituneet painettavien tuotteiden suunnitteluun ja toteutukseen. Esimerkiksi kirjoja on pääosin tehty painettaviksi. Nyt, kun sähköinen julkaiseminen on yleistynyt, vaaditaan myös visuaaliselta suunnittelijalta ymmärrystä

digitaalisesta maailmasta. Asiakkaille on pystyttävä enenevässä määrin tarjoamaan painetun tuotteen toteuttamisen lisäksi myös sähköisen tuotteen toteuttamista.

On kilpailuvaltti, jos esimerkiksi visuaaliseen suunnitteluun keskittynyt yritys pystyy tarjoamaan asiakkaalle yhdestä paikasta kaiken suunnittelun mitä tarvitaan.

Kustannustoimintaa harjoittavat yritykset ovat yhä kiinnostuneempia sähköisestä julkaisemisesta ja erityisesti juuri e-kirjasta.

Yksittäisen suunnittelijan ja suunnittelutoimistojen on seurattava teknistä kehitystä ja pystyttävä esittelemään ja toteuttamaan uusia teknisiä ratkaisuja. Tämä tuli myös haastatteluissa esiin. Yritykset ovat valmiita maksamaan hyvästä palvelusta, joka edesauttaa niiden oman liiketoiminnan kehitystä. Kustantamot joutuvat tällä hetkellä miettimään tarkkaan sähköisen julkaisemisen strategioitaan. On hyvä, jos suunnittelija pystyy omalta osaltaan auttamaan kustantajia kehittämään liiketoimintaansa.

Sähkökirjojen tuotantoprosessit täytyy hioa yrityksen sisällä niin, että niitä voidaan tuottaa kustannustehokkaasti. Kustannusyhtiöillä on painetta saada tuotantokustannuksia alas, koska kirjojen myynti on ollut viime vuosina laskussa. Sähkökirjojen myyntimäärä on Suomessa vielä suhteellisen pieni, joten yksittäisen e-kirjan tuottamisen saaminen kannattavaksi voi olla vaikeaa. Siksi sen tuottaminenkaan ei saa olla liian kallista.

Tätä opinnäytetyötä varten haastateltavaksi valikoitui mielenkiintoisia ja opinnäytetyön kannalta erinomaisia henkilöitä. Oli myös mukava oppia tuntemaan alan ihmisiä. Heiltä tuli monia uusia näkemyksiä liittyen sähkökirjoihin ja ylipäätään sähköiseen julkaisemiseen. Paljon tuli myös sellaista tietoa, jota ei tämän työn puitteissa tullut käsiteltyä. Se auttoi kuitenkin henkilökohtaisesti luomaan näkökulmaa sähköisiin julkaisuihin ja ylipäätään julkaisumarkkinoiden suunnasta tulevaisuudessa.

Sähkökirjojen ja julkaisumarkkinoiden tutkiminen antoivat näkökulmaa koko sähköiseen julkaisemiseen. Oli myös avartavaa pohtia mitkä asiat hidastavat sähkökirjojen yleistymistä.

Tässä työssä tehty CASE-esimerkki opetti e-kirjojen teknistä toteuttamista. Projekti osoitti, kuinka kirjan ulkoasu kannattaa suunnitella ja mitä asioita on syytä ottaa huomioon, kun halutaan tehdä e-kirjoja.

10 Lähteet

Painetut lähteet

Ekholm, K. & Repo, Y. 2010. Kirja tienhaarassa vuonna 2020. Helsinki: Gaudeamus.

Inkinen, T., Löytönen, M. & Rutanen, A. 2014. Kirja muuttuvassa tietoympäristössä. Porvoo: Bookwell Oy.

Herkman, J., Vainikka, E. 2012. Lukemisen tavat. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print.

Lantto, R. 2014. Bitteinä ja paperilla – graafisen viestinnän trendejä. Espoo: Digitext

Liikkanen, M. 2009. Suomalainen vapaa-aika – Arjen ilot ja valinnat. Helsinki: Hakapaino.

Löytönen, M., Rutanen, A., Ruuska, H. 2015. Laatu! – Oppimateriaalit muuttuvassa tietoympäristössä. Porvoo: Bookwell Oy.

Makkonen, T. (toim.) 2004. Kustannustoimittajan kirja. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

E-kirjat

Kairisalo, N. 2010. Epinen: Käytännön opas e-kirjoihin ja niiden tekemiseen. Helsinki.

WWW-lähteet

Suomen Kustannusyhdistyksen vuositilastot. 2016. Suomen Kustannusyhdistys.
Saatavissa: <http://www.kustantajat.fi/pages/k9/tilastot/> Luettu 1.10.2016

InDesign-ohjesivusto. 2016 Adobe. Saatavissa:
<https://helpx.adobe.com/fi/indesign/topics/digital-publications.html> Luettu 1.8.2016

Noponen, S. 2014. Miksi sähkökirja ei myy – vai myykö sittenkin? Taloussanomat.
Saatavissa: <http://www.iltasanomat.fi/taloussanomat/art-2000001824849.html>: Luettu 15.10.2016

Tiedostomuodot – formaatit. 2016. Sähkökirjat. Saatavissa:
<http://www.sahkokirjat.fi/tiedostomuodot> Luettu 1.11.2016

Julkaisut. 2016. HAAGA-HELIA Ammattikorkeakoulu. Saatavissa: <http://www.haaga-helia.fi/fi/palvelut/julkaisut?userLang=fi> Luettu 5.11.2016

Sähkökirjat tutuiksi. 2016. Sähkökirja.fi. Saatavissa: <http://sahkokirja.fi/> Luettu 2.11.2016

EPUB. 2016. International Digital Publishing Forum. 2016. Saatavissa: <http://idpf.org/epub> Luettu 11.11.2016

Harju, J. 2016. Koulujen sähköiset materiaalit saavat kovaa kritiikkiä – Kallion lukion abiturientit haluavat kynän ja paperin takaisin. Helsingin Sanomat. Saatavissa: <http://www.hs.fi/kotimaa/a1475203467078>

Haastattelut

Kalke, T. 2016. Informaatikko. Helsingin kaupunginkirjasto. Haastattelu 15.11.2016.

Ketonen, A. 2016. Informaatikko. Helsingin kaupunginkirjasto. Haastattelu 15.11.2016.

Kunnas, T. 2016. Erityisasiantuntija. Opetushallitus. Haastattelu 11.11.2016.

Kärpijoki, L. 2016. Informaatikko. Helsingin kaupunginkirjasto. Haastattelu 15.11.2016.

Nevalainen, A. 2016. Viestintäpäällikkö. HAAGA-HELIA Ammattikorkeakoulu. Haastattelu 1.11.2016.

Pikkusaari, P. 2016. Toimitusjohtaja. FIOCA. Haastattelu 3.11.2016.

Wikström, P. 2016. Konsultti. Stil & Form. Haastattelu 14.11.2016.

11 Liitteet

Liite 1. HAASTATTELUT

Haastattelu 1.

Ari Nevalainen, *viestintäpäällikkö*, HAAGA-HELIA Ammattikorkeakoulu.

Valitsin Ari Nevalainen haastateltavaksi, koska hän on päättävässä asemassa HAAGA-HELIASSA ja on osaltaan vastuussa oppilaitoksen julkaisuista. Hänellä on viimeisintä tietoa oppilaitoksen tämänhetkisistä julkaisuista ja tulevaisuuden strategiasta niiden suhteen. Hän oli myös yksi asiakkaan edustajista HAAGA-HELIAN julkaisusarjan uuden ulkoasun suunnitteluprojektissa. Nevalaisen valintaan vaikutti myös se, että halusin saada näkemyksen oppilaitosmaailmasta.

HAAGA-HELIA Ammattikorkeakoulu tarjoaa mm. hotelli-, ravintola ja matkailualan sekä liiketalouden ja tietotekniikan koulutusta. Oppilaita on noin 10 000 ja henkilöstöä noin 650. HAAGA-HELIA julkaisee vuosittain noin 15–20 julkaisua. Lisäksi julkaistaan esimerkiksi asiakaslehteä. Aikaisemmin asiakaslehden painos oli 30 000 kappaletta, mutta nyt painetaan vain muutamia tuhansia ja loput jaetaan sähköisenä julkaisuna. Sähköistä lehteä ollaan kehittämässä toimivampaan suuntaan. Vuosittain julkaistaan myös pääsykoekirjoja, joita myydään painettuna noin 200 kappaletta ja sähköisenä versiona noin 900 kappaletta.

Kiinnostus sähkökirjoja kohtaan on viime vuosina noussut oppilaitoksen sisällä. Valtio kannustaa oppilaitoksia julkaisemaan materiaalia. Julkaistusta materiaalista saa pisteitä ja rahoitusta. Oleellista tässä mallissa on julkaisujen määrä, ei niinkään se, kuinka moni niitä lukee. Sähköinen julkaiseminen on vaivattomampaa ja kustannustehokkaampaa kuin painettujen kirjojen julkaiseminen. Sähköinen julkaiseminen mahdollistaa myös volyymin nostamisen. Eri pituiset julkaisut ovat samalla viivalla. Pidemmän julkaisun tuottaminen ei juurikaan ole kalliimpaa kuin lyhyen, koska ei tule painokustannuksia. E-kirjojen käyttöä

on mietitty HAAGA-HELIASSA paljon. Niiden tuottamisessa halutaan, että visuaalisuudesta ei tarvitsisi liikaa tinkiä.

Sähkökirja sopii hyvin esimerkiksi HAAGA-HELIAN julkaisusarjalle, koska julkaisut sisältävät pääasiallisesti tekstiä ja mukana on suhteellisen vähän kuvioita ja taulukoita. Julkaisuista tehdään pelkkä sähköinen versio noin puolesta. Painettu ja sähköinen tehdään noin 40 prosentista julkaisuista. Pelkästään painettuja versioita tehdään hyvin vähän.

Sähkökirjan taitosta ollaan Ari Nevalaisen mukaan valmiita maksamaan saman verran kuin painetun kirjankin taittamisesta. Oppilaitos on valmis myös tarvittaessa maksamaan lisäksi esimerkiksi infografiikoiden animoimisesta, jonka sähköinen julkaiseminen mahdollistaa.

HAAGA-HELIAN kustannussopimuksissa on sähköistenkin julkaisujen oikeudet on otettu huomioon. Julkaisujen oikeudet pysyvät vahvasti oppilaitoksella, koska ne tehdään pääsääntöisesti työajalla. Ennen kustannussopimusten ehdot eivät olleet niin tiukkoja, jolloin tutkimuksia saatettiin viedä julkaistavaksi esimerkiksi kilpailevaan oppilaitokseen.

Suunnittelutoimistolta toivotaan aktiivisuutta. Uusien teknisten mahdollisuuksien selvittämistä ja asiakkaalle ehdottamista Nevalainen piti tärkeänä. Uusia ideoita voi aina ehdottaa. Yhteistyössä kehitetään esimerkiksi julkaisusarjaa eteenpäin.

Nevalainen ei usko, että lähitulevaisuudessa sähkökirjamarkkinoilla tapahtuu suuria muutoksia. Sähkökirjojen myynti lisääntyy varmaan jonkin verran. Tutkijapiireissä e-kirjaa hyödynnetään jo laajasti ja tutkimustyyppisissä julkaisuissa sähköisten kirjojen käyttö varmasti lisääntyy entisestään. Jotain uutta ja mullistavaa innovaatiota ehkä tarvittaisiin sähkökirjoihin.

Haastattelu 2.

Panu Pikkusaari, *toimitusjohtaja*, FIOCA Oy

FIOCA on Suomen sairaanhoitajaliiton omistama koulutus- ja kustannusyhtiö. Valitsin Panu Pikkusaaren haastateltavaksi, koska hän on FIOCA Oy:n toimitusjohtaja ja on keskeisessä roolissa päättämässä yrityksen julkaisutoiminnasta. Pikkusaaren valintaa puolsi myös se, että halusin saada yksityisen kustannusyhtiön näkökulman tähän työhön.

Fiocassa ollaan aika tietoisia markkinoista. Fiocassa ei oikeastaan juurikaan julkaista peruse-kirjoja. Tietoa julkaistaan ns. kokonaisuuksina, joka sisältää esimerkiksi web-sisältöä, artikkeleita, ammatilehtijuttuja jne. Näistä asiakas voi hankkia joko koko paketin tai itselle tarpeellisia palasia. Pikkusaaren näkemyksen mukaan ammattikirjallisuudessa tietoa ei välttämättä kannata enää koota kirjan muotoon vaan sitä voidaan sisällyttää esimerkiksi web-palveluun. Pienempiä osia on myös helpompi myydä kuin yhtä suurta kokonaisuutta.

Perinteisen ammatillisen tietokirjan ongelma on niin sanotusti turha tieto. Yksittäinen lukija tarvitsee usein vain jotain tiettyä osaa kirjasta ja muulle hänellä ei ole käyttöä. Fioca ei ole juurikaan julkaissut ns. perinteisiä e-kirjoja osittain tästä syystä.

Eri formaatit ja niiden mahdollisuudet ovat hyvin tiedossa FIOCASSA. He pyrkivät pysymään ajan tasalla teknisten ratkaisujen kehityksessä. Pikkusaari mainitsi, että heille tarjotaan paljon erilaisia teknisiä ratkaisuja oppimateriaalien julkaisemiseen, mutta hän on ollut pettynyt, kuinka huonosti myyjät ovat olleet selvillä heidän toiminnastaan ja sitä kautta heidän tarpeistaan. Harvoin tarjotaan esimerkiksi jotain selkeästi uusia ja heidän julkaisemistaan parantavia ratkaisuja.

Piratismia ei ole tullut FIOCALLE vastaan eikä näin ollen ole aiheuttanut toimenpiteitä. Plagiointi on suurempi ongelma. Internetistä otetaan liian helposti asioita välittämättä tekijänoikeuksista. Ongelmia on etenkin valokuvien luvattomassa käytössä.

Uudet laitteet eivät ole oikein tuonut mitään uutta e-kirjojen lukemiseen. E-kirjojen visuaalisuus ja käytettävyys on jatkossakin tärkeää. Markkinat tulevat esimerkiksi lukioista, joissa oppilaita voidaan vaatia lukemaan e-kirjaa.

Pikkusaaren mukaan pitäisi puhua ylipäättään enemmän sisällöstä kuin välineistä. Miten sisällön voisi jakaa parhaiten monimediallisesti?

Pikkusaari pohti sitä, että tulevaisuudessa kirjoille ei välttämättä tarvita kustantajaa vaan jonkinlaisia moderaattoreita, jotka muokkaavat sisältöä.

Sähkökirjan toteutuksesta ollaan valmiita maksamaan muutamia sataasia normaalin taiton päälle. Lisää toki voidaan maksaa esimerkiksi kuvioiden animoimisesta tai pelillistämisestä.

Virtuaalitodellisuus-lasit ovat yleistymässä ja mahdollistavat varmasti uusia innovaatioita myös sähköisiin oppimateriaaleihin. Kirjassa voisi olla esimerkiksi videoita, joiden kautta voisi päästä virtuaaliseen tilaan opettelemaan jotain tiettyä asiaa.

E-kirja sopii jatkossa varmasti parhaiten esimerkiksi kaunokirjallisuuteen. Yleissivistävän koulun puolella e-kirja yleistyy varmasti. Sähkökirjojen jakeluun saattaa yleistyä jokin Spotify-tyyppinen (kuukausimaksullinen) palvelu. Oppimateriaalit sähköistyvät monimediallisiksi kokonaisuuksiksi. Painetusta kirjasta saattaa tulla niin sanottu premium-tuote sähköisten julkaisujen yleistyessä. Painettujen kirjojen hinnat saattavat nousta, joten niiden ostamisesta tulee tietynlaista ylellisyyttä.

Pikkusaarella oli ajatus, että e-kirja sellaisenaan saattaa jäädä välivaiheeksi. E-kirjaa olisi ylipäättään hyvä kehittää niin, että siinä voisi olla esimerkiksi linkkejä ajantasaiseen informaatioon, jolloin e-kirja pysyisi kauemmin relevanttina.

Haastattelu 3.

Tiina Kunnas, *erityisasiantuntija*, Opetushallitus

Valitsin Tiina Kunnaksen haastateltavaksi, koska halusin saada julkisen organisaation asiantuntijan näkemyksen lopputyöhön. Opetushallitus on valtion virasto, joka muun muassa laatii opetussuunnitelmien, tutkintojen ja näyttötutkintojen perusteet. Se myös kehittää koulutusta ja sen tuloksellisuutta. Se myös kehittää ja levittää oppimateriaaleja

OPH alkaa vuodenvaihteessa julkaisemaan maksullisia sähköisiä julkaisuja eli se on lähdössä mukaan sähköisten kirjojen liiketoimintaan.

He ovat kokeneet yhdeksi suureksi pulmaksi jakelun. Joillain toimijoilla on tällä hetkellä paremmat jakelukanavat ja asia on viety pidemmälle.

Heille on tullut viestiä, että esimerkiksi lukiolaiset haluavat edelleen lukea enimmäkseen painetuista oppikirjoista. Lukiolaisten mielestä niihin on myös helpompi tehdä merkintöjä ja muistiinpanoja. Sähköisten kirjojen käytettävyydessä on vielä parannettavaa. Yhdeksi ongelmaksi koetaan myös se, että sähkökirjoja ei voi oikein myydä eteenpäin, kun kirjaa ei enää tarvitse. Tätä voitaisiin kehittää esimerkiksi tietyn pituisilla lisensseillä, joilla kirjaa voisi lukea tietyn ajan. Tällainen lisenssi voisi olla halvempi kuin kirjan ostaminen kokonaan omaksi. Voisiko lisenssistä tehdä sellaisen, että sitä voisi myydä eteenpäin?

Ammatillisessa oppilaitoksessa toimii aika hyvin se, että oppilaat lainaavat kurssikirjoja kirjastosta. Toki e-kirjavalikoimaa täytyisi myös lisätä kirjastoissa.

Nykyään ollaan menossa siihen suuntaan, että tietystä oppimateriaalista voidaan myydä vain oppilaan tarvitsemia osia. Ongelmaksi tulee se että, jos osia joutuu keräilemään eri aineistoista, voi olla vaikea hahmottaa mitä kaikkea tietystä tentissä pitäisi osata. Perinteisestä painetusta kirjasta tenttialue on helpompi rajata. Tämä aiheuttaa ongelmia etenkin oppimisvaikeuksista kärsiville ihmisille.

Piratismia on ollut painettujen kirjojenkin kanssa. Oppilaat ovat kopioineet ja tulostaneet oppikirjoja. Sähkökirjoissa ei ole ollut ongelmia piratismiin kanssa, koska sen kopioiminen on osoittautunut hankalaksi. Esimerkiksi lisenssijärjestelmää osaa haistella, onko käytössä laillinen kopio tietystä kirjasta.

E-kirjoissa on vielä paljon ratkaisemattomia asioita.

- Kuinka esimerkiksi hankkimiaan kirjoja voisi lukea eri laitteilla?
- Voisiko yhdellä lisenssillä olla useita latauskertoja?
- E-kirjojen hinta pitäisi kuluttajan mielestä olla halvempi kuin painetun kirjan. Asiakas ei välttämättä ymmärrä miksi e-kirja maksaa saman verran kuin painettu.

Sähkökirjat tulevat varmasti yleistymään tulevaisuudessa. Painetun ja sähköisen kirjan vastakkainasettelu on turhaa. Parhaimmillaan sähköisellä materiaalilla voi tuoda lisäarvoa painettuun materiaaliin.

Tiettyjä kirjoja välttämättä ei ole kannattavaa painaa, mutta niistä voi olla kannattavaa tehdä sähkökirja.

Sähköinen julkaiseminen voi olla muutakin kuin kirjoja. Pelejä pystyy hyödyntämään oppimateriaaleissa. Pelit pitäisi saada osaksi oppikirjoja. (Esimerkiksi kielen oppikirjassa linkki sanastonopettelupeleihin.)

Tieto- ja viestintäteknikka on otettu mukaan uuteen opetussuunnitelmaan. Huom! Ei tarkoita pelkkää taulutietokoneiden käyttämistä aamusta iltaan!

Suunnittelutoimistolla on hyvä tulevaisuudessa olla osaamista toteuttaa myös teknisesti vaativampia asioita. Näitä ovat esimerkiksi animaatiot ja animoidut infografiikat.

Suunnittelijan täytyy myös olla perillä uusista tekniikoista, jotta niitä osataan tarjota asiakkaalle ja myös toteuttaa. Visuaalisen suunnittelun toimistossakin on tulevaisuudessa hyvä olla myös ohjelmisto-osaajia. Graafisten suunnittelijoidenkin koulutukseen täytyy saada lisää teknisen osaamisen opetusta.

Haastattelu 4.

Peter Wikström, *julkaisukonsultti*, Stil&Form

Valitsi Peter Wikströmin haastateltavaksi, koska hänellä on kokemusta e-kirjoista työnsä puolesta. Hän on tehnyt paljon yhteistyötä Elisa-kirjan kanssa. Osaa tuottaa teknisesti e-kirjoja. Nykyään toimii konsulttina kustantajille etenkin e-kirjoihin liittyvissä asioissa. Stil&Form on Wikströmin perustamansa pieni yritys, jonka kautta hän toimii.

Sähkökirjat ovat Wikströmille hyvinkin tuttuja. Hän on toiminut niiden parissa jo vuosia. Elisa-kirja on varmaan hänen tunnetuin yhteistyökumppaninsa. Elisa-kirja on ollut vahvasti viemässä Suomen e-kirja-liiketoimintaa eteenpäin.

E-kirjojen markkinat ovat Suomessa niin pienet, ettei niillä ole juurikaan tehty tulosta. Jos tehdään kirja, pelkän e-kirjan julkaiseminen ja myyminen ei millään riitä kattamaan kirjan teosta aiheutuneita kuluja. Sähkökirja ei vain ole oikein päässyt yleistymään.

Sähkökirjojen ongelmiksi Wikström mainitsee esimerkiksi

- Tarvitaan laite
- Laitten akunkesto on rajallinen (e-ink kuluttaa toki vähemmän sähköä)

Työmatkoilla e-kirjat ovat hyviä, koska pystyy pitämään mukana monta kirjaa, joita ei tarvitse fyysisesti kantaa. Sähköisessä työkirjallisuudessa on myös se hyvä puoli, että kirjoista pystyy etsimään asioita hakutoiminnolla ja merkintä työkaluilla tekemään muistiinpanoja.

Wikström mainitsee mielenkiintoisen konseptin, jota hänen kumppaniyrityksensä ovat tehneet. Painetun kirjan ostajalle on annettu sähkökirja ilmaiseksi. Se antaa lisäarvoa molemmille formaateille.

Koska Wikström ei itse ole kustantajaosapuoli, hänellä ei ole tarkkaa tietoa, mitä sähkökirja toteuttamisesta ollaan valmiita maksamaan. Hän mainitsee, että sähkökirjoja tuotetaan jonkin verran jopa Intiassa, joka tarkoittanee sitä, että tuotantokustannukset pyritään pitämään mahdollisimman alhaisina. Tämä johtuu osaltaan juuri siitä, että sähkökirjaliiketoimintaa on vaikea saada kannattavaksi.

Piratismi ei tunnu olevan ongelma. Ei ole ainakaan tullut vastaan. DRM-suojaus on vähenemässä ja tilalle on tullut vesileima. Vesileimasta näkee kuka julkaisun on alun perin hankkinut. DRM-suojaus saattaa jopa lisätä piratismia, koska se on rajoittanut myös laillista käyttöä. Tällöin jotkut hankkivat mieluummin laittoman kopion, koska sen käyttö on vaivattomampaa. Ainakin Elisa-kirjan nykyinen suositus on vesileima.

Nykyään kustannussopimuksissa otetaan huomioon sähköinen julkaiseminen.

Sähkökirjamarkkinat kasvavat varmasti ainakin yliopistomaailmassa. Painettua kirjaa vaikea saada esimerkiksi yhdysvaltalaisesta tutkimuksesta. Sähkökoisista julkaisuista äänikirjat tulevat varmasti yleistymään. Muutenkin eri medioiden rajat ovat hälvenemässä. Kirja voi olla samaan aikaan esimerkiksi sähkökirja, internetaineisto ja vaikka youtube-video. E-kirja on vain yksi osa kokonaisratkaisua.

Tulevaisuudessa Wikström odottaa erityisesti ePub 3.0-version yleistymistä. 3 vuotta siitä on jo puhuttu, mutta vieläkin se ei ole luotettava standardi. EPup 3.0 antaa esimerkiksi graafikolla paljon enemmän vaikutusmahdollisuuksia e-kirjan ulkoasuun kuin vanhempi ePub-versio. Vaikka lukija voi halutessaan muokata e-kirjan asetuksia, on graafikolla varmastikin parempi näkemys esimerkiksi tekstin luettavuuden suunnittelemiseen.

Wikström on itsekin suunnittelupuolelta, joten hänellä ei ole kustantajapuolen kokemusta. Hän uskoo kuitenkin, että asiakkaina kustannusyrietykset toivovat suunnittelutoimistolta asiantuntemusta sähköiseen julkaisemiseen liittyen. Varmasti kustantajat toivovat, että mahdollisimman suuri osa projektin toteutuksesta voidaan tehdä samassa yrityksessä. E-kirjan jakelua suunnittelutoimiston ei välttämättä tarvitse osata.

Sähkökirjan halutaan olevan muotoilultaan mahdollisimman lähellä painettua kirjaa. Tärkeää on, että sähkökirja toimii teknisesti erilaisilla lukualustoilla. Muotoilu on siihen nähden kuitenkin toissijaista.

Haastattelu 5.

Laura Kärpijoki, *informaatikko*, Helsingin kaupunginkirjasto

Aino Ketonen, *informatikko*, Helsingin kaupunginkirjasto

Tuija Kalke, *informatikko*, Helsingin kaupunginkirjasto

Valitsin kirjaston edustajia haastateltavaksi, koska halusin saada tietoa, mikä on kirjaston näkökulma e-kirjoihin. Kaikki haastatellut informaatikot ovat tekemisissä sähköisten aineistojen kanssa kirjastossa.

Sähkökirjoja näkyy haastateltavien päivittäisessä työssä. Kaikki myös lukevat itse jonkin verran sähkökirjoja. Erityisesti tuttuja sähkökirjaformaateista ovat PDF ja ePub. Kirjaston edustajina haastateltavat keskittyvät e-kirjojen käyttöön ja kokeiluun sekä asiakkaiden opastukseen niiden käytössä. Sähkökirjojen tekniikka ei ole heidän osaamisalaansa. Jos heille tulee teknisiä ongelmia, he kääntyvät esimerkiksi palveluntarjoajan puoleen.

E-kirjat ja niiden käytön lisääminen ovat kirjaston yksi tärkeä painopistealue. Kirjasto on se paikka, jossa kaupunkilainen voi kokeilla asioita ja e-kirja on tästä hyvä esimerkki. E-kirjoihin saa tarvittaessa ohjeistusta ja niihin tutustumiseen järjestetään tilaisuuksia. Kirjastossa on niin sanottuja Digitalkkareita, jotka auttavat sähköisissä materiaaleissa. He ovat yleensä datanomiharjoittelijoita. Lisäksi kirjaistossa järjestetään Enter Oy:n tapaamisia, joissa vanhemmat ihmiset opettavat toisilleen sähköisen maailman asioita. Tämä on vertaistukea vanhemmille ihmisille. Näihin tapaamisiin osallistuvat arvostavat sitä, että heidän ikäisensä henkilö opettaa asioita.

Haastattelussa pohdittiin e-kirjan ulkoasua. Käytettävyys oli tärkeää. Sähkökirjan kanttakin pohdittiin ja tultiin siihen tulokseen, että kannessa ei kannata käyttää hyvin pientä kirjasinkokoa eikä liian käsikirjoitusmaista kirjasinta.

Sähkökirjojen myynnin ja lainaamisen kehitystä seurataan kirjastossa. Myös uudet e-kirjoihin liittyvät palvelit tutkitaan. Kirjasto tekee yhteistyötä Elisa Kirjan ja Ellibs-alustan kanssa.

Sähköisistä julkaisuista kirjastosta saa myös äänikirjoja. Vuoden 2016 huhtikuun alusta kirjastosta on voinut lainata myös suomenkielisiä äänikirjoja. Aikaisemmin on ollut saatavilla vain ulkomaisia äänikirjoja. Äänikirjoja on kirjaston valikoimissa vasta noin 100.

Haastattelussa pohdittiin sitä, että sähköistä ja painettua kirjaa ei kannata välttämättä pitää toistensa vihollisina, vaan kummatkin voivat hyötyä toisesta.

Kirjaston e-kirjavalikoimaa kehitetään kokoajan ja e-kirjojen määrä lisääntyy valikoimissa. E-kirjavalikoiman kasvua rajoittaa, se ettei kirjasto saa kaikkia sähkökirjoja käyttöönsä tiukkojen jakelusopimusten takia. Tavoitteena on, että kirjaston valikoimaan saataisiin kaikki julkaistavat e-kirjat.

E-kirjojen budjetti on kirjastossa vielä suhteellisen pieni. Budjettia pyritään saamaan nostettua. Kirjasto seuraa tarkkaan e-kirjojen lainaus- ja varausmääriä. Kun huomataan, että jonkin e-kirjan varausjono muuttuu pitkäksi, kirjalle hankitaan lisää lisenssejä. Lisenssien määrä on rajallinen, koska kirjasto joutuu maksamaa jokaisesta lisenssistä lisää. On hyvä huomioida, että nykyään monen suosituksen kirjan varausjono on lyhyempi e-kirjan kuin painetun kirjan kohdalla.

Kirjastolle piratismi e-kirjojen suhteen ei ole ollut ongelma. Haastateltavat kuitenkin sanoivat tietävänsä tapauksia, joissa esimerkiksi ePubin DRM-suojaus on purettu ja tiedosto on konvertoitu azw-muotoon, jotta henkilö on voinut lukea kirjaa Amazon Kindlillä. Kirjastosta lainattavat e-kirjat on suojattu DRM-suojauksella. Tiedossa on, että löytyy ihmisiä, jotka suojausten pystyvät purkamaan. Haastateltavat eivät itse osaa purkaa suojausta. Piratismista keskustellessa esiin nostettiin ajatus, jonka mukaan on vaikea kuvitella, että esimerkiksi Jari Tervoa lukeva keski-ikäinen nainen olisi kovinkaan halukas hakeroimaan lukemiaan e-kirjoja.

Uusia lukulaitteita ei ole hankittu kirjastolle enää vuosiin. Niiden kysyntä on ollut suhteellisen pientä. Lisäksi lukulaitteiden hallinnointi on kirjastolle työlästä. Laitteet ovat kerrallaan valtuutettuja tietyille käyttäjälle ja laitteen tiedot pitää aina nollata ennen kuin

sitä lainataan seuraavalle käyttäjälle. Nykyiset jäljellä olevat laitteet ovat myös jo aika vanhoja. Vuonna 2013 kirjastossa käytiin paljon keskustelua lukulaitteista, mutta lopulta taulutietokoneiden ja älypuhelinien yleistymisen romahdutti lukulaitteiden kysynnän.

Kustannussopimuksissa tiedetään olleen ongelmia siirryttäessä e-kirjojen tuottamiseen. Esimerkiksi Suomen satavuotis-juhlavuotta juhlistamaan tehty Kansalliskirjaston koordinoima 101-kirjaa-hanke on kohdannut ongelmia. Idea on, että Suomen jokaiselta itsenäisyyden vuodelta julkaistaan uudelleen jokin kirja. Näistä on tarkoitus tehdä myös e-kirjat. Ongelmaksi on muodostunut vanhojen kirjojen tekijänoikeussopimukset, jotka voivat olla esimerkiksi perikuntien hallussa. Vanhat sopimukset eivät luonnollisestikaan kata sähköistä julkaisemista.

Sähkökirjojen lähitulevaisuudessa sähkökirjojen lainauksen uskotaan kasvavan tasaisesti. Teknologia varmasti kehittyy jatkuvasti. Keino- ja lisätyntodellisuuden kehittyminen tuo varmasti uusia innovaatioita myös sähköiseen julkaisemiseen. EPub 3.0 –versiota odotetaan kirjastossakin innolla. Tämä mahdollistaa ihan uusia muotoilu- ja toiminnallisuusmahdollisuuksia e-kirjoihin, joka varmasti osaltaan edesauttaa niiden käytön lisääntymisessä.

Tuntuu, että e-kirjojen kustantamisessa ollaan hieman odottavalla kannalla, koska haastateltavat eivät kirjamesuillakaan nähneet kuin ehkä kaksi pistettä, joissa esiteltiin e-kirjoja ja niiden lukulaitteita.

Haastateltavat eivät usko kuukausimaksullisten kirjapalveluiden suosion suureen kasvuun, koska niiden valikoimat ovat ainakin vielä liian suppeat ja kuukaudessa ei välttämättä ehdi lukemaan niin paljon, että kuluttuja haluaisi maksaa palvelusta kymmeniä euroja kuukaudessa.

E-kirjan suosion lisääntymistä puoltaa haastateltavien mielestä se, että painettuja kirjoja tuntuu olevan maailma täynnä, eikä kukaan tunnu haluavan vanhoja ja käytettyjä kirjoja. Paperinkeräys on nykyään yhä todennäköisempi sijoituspaikka vanhoille kirjoille.

Suomessa julkaistaan vuodessa suhteessa väkilukuun hyvin paljon uusia kirjoja. Suomalaiset lukevat edelleen suhteellisen paljon. Nykyään tosin alkaa olemaan hyvin paljon kilpailua ihmisten vapaa-ajasta, joten lukemiselle ei jää enää aikaa samalla tavalla kuin ennen.